

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

„Wsparcie Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej w zakresie utworzenia Obserwatorium Integracji Społecznej”
- Projekt systemowy współfinansowany ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie

Działania na rzecz osób niepełnosprawnych realizowane w województwie lubelskim

Obserwatorium Integracji Społecznej

Październik 2012

Spis treści

Wstęp.....	2
I. Metodologia badawcza.....	3
II. Niepełnosprawność w województwie lubelskim – skala zjawiska w świetle danych GUS.	3
III. Działania realizowane w województwie lubelskim na rzecz osób niepełnosprawnych.....	8
IV. Wnioski i rekomendacje.....	42
Spis tabel i wykresów.....	45

Wstęp

Niepełnosprawność jest jedną z głównych barier uniemożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, zawodowym i kulturalnym. Według danych GUS województwo lubelskie, obok lubuskiego i kujawsko-pomorskiego należy do regionów, w których populacja osób niepełnosprawnych jest najliczniejsza w Polsce – co 6 mieszkańców tych województw jest osobą niepełnosprawną. Najmniej osób niepełnosprawnych zamieszkuje województwa mazowieckie, podlaskie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie – niepełnosprawny jest co ósmy mieszkaniec. Zapewnienie odpowiedniego wsparcia osobom z niepełnosprawnościami należy do podstawowych obowiązków państwa polskiego. O ważności problemu i działań na rzecz osób niepełnosprawnych świadczy ratyfikowanie przez Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego w dniu 6 września br. Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. W województwie lubelskim działania na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych są realizowane przez szereg podmiotów publicznych i prywatnych. System wsparcia obejmuje między innymi jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, państwowe fundusze celowe, przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy, podmioty edukacyjne i szkoleniowe.

Głównym celem niniejszego raportu jest przedstawienie działań podejmowanych w województwie lubelskim na rzecz osób niepełnosprawnych i ich rodzin, jak również skali zjawiska w świetle danych Głównego Urzędu Statystycznego.

W pierwszym rozdziale raportu opisano zastosowaną metodologię badawczą, w drugim przedstawiono ujęcie definicyjne problemu niepełnosprawności oraz jego skalę w Polsce i na Lubelszczyźnie, w świetle danych GUS. W rozdziale trzecim zaprezentowano działania na rzecz osób niepełnosprawnych realizowane w województwie lubelskim. Na zakończenie raportu zaprezentowano główne wnioski i rekomendacje w zakresie polityki społecznej.

Raport został opracowany przez Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie, w ramach projektu systemowego „Koordynacja na Rzecz Aktywnej Integracji” Działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej, Priorytet I Zatrudnienie i Integracja społeczna Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Raport opracowano we współpracy z Oddziałem Rehabilitacji Społeczno-Zawodowej ROPS w Lublinie.

I. Metodologia badawcza

Raport opracowano na przełomie września i października 2012 roku w oparciu o analizę danych zastanych (wtórnych) tj. **desk resarch**. W przedmiotowym badaniu przeprowadzono analizę desk reserch w oparciu o dane GUS (bank danych lokalnych, wyniki badania „Stan zdrowia ludności w Polsce w 2009 roku”), obowiązujące akty prawne: ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 123 poz. 776 z późn. zm.), ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz.U. z 2004 r., Nr 64, poz. 593 z późn. zm.), sprawozdanie MPiPS - 03R za lata 2009-2011. Główne źródło danych stanowiły informacje dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych dotyczącej działalności Samorządu Województwa Lubelskiego w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych opracowywane przez Oddział Rehabilitacji Społeczno-Zawodowej Osób Niepełnosprawnych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie za lata 2009-2011.

II. Niepełnosprawność w województwie lubelskim – skala zjawiska w świetle danych GUS

W literaturze przedmiotu nie występuje jednoznaczna, powszechnie uznawana definicja niepełnosprawności. Światowa Organizacja Zdrowia do osób niepełnosprawnych zalicza osoby z długotrwałą, obniżoną sprawnością fizyczną, umysłową, intelektualną lub sensoryczną, która w interakcji z różnymi barierami może ograniczać ich pełne i efektywne uczestnictwo w życiu społecznym na równych zasadach z innymi obywatelami.

W Polsce powszechnie stosuje się dwie definicje dotyczące osób niepełnosprawnych. Pierwsza wynika jednoznacznie z przepisów prawa, tzw. niepełnosprawność prawna. Dotyczy ona osób posiadających odpowiednie, aktualne orzeczenie organów do tego uprawnionych kwalifikujące do grupy osób niepełnosprawnych. Zgodnie z aktualnie obowiązującymi uregulowaniami prawnymi funkcjonują dwa rodzaje orzecznictwa (regulowane odrębnymi ustawami) prowadzone dla celów rentowych – orzecznictwo rentowe Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz dla celów pozarentowych – orzecznictwo prowadzone przez zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności. Posiadanie aktualnego orzeczenia wydanego przez ww. organy kwalifikuje dana osobę do grupy niepełnosprawnych prawnie i daje podstawę do ubiegania się i korzystania ze specjalnej pomocy, ułatwień czy przywilejów, jakie przysługują tej zbiorowości (np. renta z tytułu niezdolności do pracy,

zasilek pielęgnacyjny, turnusy rehabilitacyjne, zniżka na przejazdy)¹. Druga definicja, znacznie szersza stosowana jest w statystyce GUS. Ujmuje oprócz osób niepełnosprawnych prawnie również osoby, które deklarują, że mają ograniczenia w wykonywaniu wybranych czynności (tzw. niepełnosprawność biologiczna).

Należy dodać, że ustalenie faktycznej liczby osób niepełnosprawnych jest utrudnione, przede wszystkim ze względu na specyfikę systemu orzekania o stopniu niepełnosprawności w Polsce. Głównym źródłem informacji są dane Głównego Urzędu Statystycznego. Skala i problem niepełnosprawności są przedmiotem badań GUS od 1978 r. Problem niepełnosprawności był podejmowany w ramach spisów ludności, jak też innych badań ankietowych. Ostatnie pełne badanie liczby i struktury osób niepełnosprawnych przeprowadzono w ramach Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 roku, jednakże w okresie opracowywania niniejszego raportu dostępne były wstępne wyniki spisu opisujące zjawisko tylko w ujęciu krajowym. Ponadto, zdaniem autorów raportu uzyskane wstępne wyniki spisu w tym zakresie są niedoszacowane i wymagają dalszych pogłębionych analiz.² W związku z tym, jako źródło danych dotyczących skali zjawiska niepełnosprawności w województwie lubelskim przyjęto wyniki badania GUS dotyczącego stanu zdrowia ludności Polski w 2009 roku.

Niepełnosprawność prawna

Ze względu na dualizm systemu orzekania o niepełnosprawności osób w Polsce ustalenie rzetelnej i wiarygodnej informacji dotyczącej faktycznej liczby osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności jest znacznie utrudnione. Według szacunków GUS subpopulacja osób niepełnosprawnych prawnie pod koniec 2009 roku wynosiła prawie 4,2 mln Polaków, w tym blisko 184 tys. dzieci do lat 16 z aktualnym orzeczeniem o niepełnosprawności, tak więc orzeczenie o niepełnosprawności posiadał co 9 Polak niezależnie od płci. Co trzeci niepełnosprawny prawnie posiadał orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a kolejne 30% osób posiadało orzeczenie o znacznym i lekkim stopniu niepełnosprawności. Dzieci do 16 roku życia stanowiły 4,4% ogółu populacji osób niepełnosprawnych prawnie³.

¹ Główny Urząd Statystyczny „Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.”, Warszawa 2011 s. 69, <http://www.stat.gov.pl/> data pobrania: 10.08.2012

² Główny Urząd Statystyczny „Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011.”, Warszawa 2012s.63-64, <http://www.stat.gov.pl/> data pobrania: 10.08.2012

³ Główny Urząd Statystyczny „Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.”, Warszawa 2011 s. 71, <http://www.stat.gov.pl/> data pobrania: 10.08.2012

Niepełnosprawność prawna i biologiczna według kryteriów GUS

W badaniu dotyczącym stanu zdrowia ludności Polski w 2009 GUS do osób niepełnosprawnych zaliczył osoby, które posiadają orzeczenie prawne lub/i ograniczona zdolność wykonywania czynności, ale tylko w stopniu poważnym.⁴

Według powyższej metodologii od 2004 roku populacja osób niepełnosprawnych w Polsce zmniejszyła się o prawie 950 tys. i na koniec 2009 wynosiła 5,3 mln osób. Należy dodać, że jedynie co piąta osoba niepełnosprawna nie posiadała orzeczenia, a więc nie miała prawnego statusu osoby niepełnosprawnej. Najliczniejszą grupę – blisko połowę - w populacji osób niepełnosprawnych w 2009 roku stanowiły osoby niepełnosprawne wyłącznie prawnie. Co trzecia osoba miała prawne orzeczenie o niepełnosprawności i odczuwała poważne ograniczenia, a kolejne 20% zbiorowości to osoby niepełnosprawne wyłącznie biologicznie, czyli nie posiadające orzeczeń, ale mające poważne ograniczenia w wykonywaniu podstawowych czynności życiowych. Częstość występowania niepełnosprawności rośnie wraz z wiekiem, gwałtownie po ukończeniu 40 roku życia. Wśród czterdziestolatków niepełnosprawna jest co dziesiąta osoba, a wśród pięćdziesięciolatków – blisko co piąta, natomiast w grupie 70 letnich i starszych prawie co druga. Uwzględniając strukturę osób niepełnosprawnych według płci i wieku widoczne jest, że ogólny wskaźnik niepełnosprawności wśród kobiet jest wyższy niż wśród mężczyzn (14,1% wobec 13,1%), jednakże analizując dane w poszczególnych grupach wieku można stwierdzić, że w prawie każdej grupie wiekowej (do wieku 69 lat) osobą niepełnosprawną częściej jest mężczyzna niż kobieta. Jedynie wśród osób w wieku 70 lat i więcej relatywnie więcej jest kobiet niepełnosprawnych, przede wszystkim tylko biologicznie. Wg danych GUS nieco częściej niepełnosprawność dotyka mieszkańców miast niż wsi.⁵

Według danych GUS Lubelszczyzna należy do regionów o najwyższej skali zjawiska. W roku 2009 odsetek osób niepełnosprawnych wynosił 16,3% ogółu ludności i był najwyższy w kraju. Tak więc co 6 mieszkańców regionu w omawianym okresie był osobą niepełnosprawną. Wskaźnik niepełnosprawności w województwie był o 2,4 pkt. proc. większy niż wskaźnik krajowy i, aż o 4,3 pkt. proc. większy niż w województwie świętokrzyskim, w którym odsetek osób niepełnosprawnych był najniższy.

Na Lubelszczyźnie dominującą grupę osób niepełnosprawnych, tak samo jak w skali kraju stanowią osoby w wieku podeszłym – co druga osoba niepełnosprawna jest w wieku 70

⁴ Tamże, s. 72

⁵ Tamże, s.72

lat i więcej. Prawie 1/3 populacji niepełnosprawnych w regionie to osoby w wieku od 50 do 69 lat, natomiast w skali kraju wskaźnik jest ten niższy – ¼ populacji. Minimalnie niższy od wskaźników krajowych jest odsetek osób niepełnosprawnych „młodych”, tj. w wieku do 14 roku życia (o 0,1pnkt.proc.) oraz od 15 do 29 lat (o 0,2 pnkt. proc.).

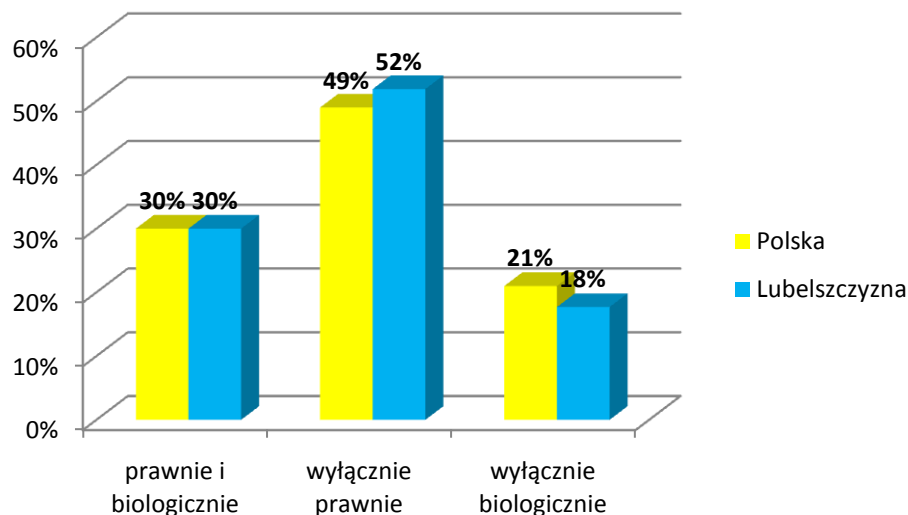
Tabela nr 1. Częstość występowania niepełnosprawności

Województwa	Osoby niepełnosprawne w 2009 r.					
	ogółem	0-14 lat	15-29 lat	30-49 lat	50-69 lat	70 lat i więcej
	<i>w odsetkach danej grupy wieku</i>					
Ogółem	13,9	3,1	3,9	7,1	25,0	45,2
Dolnośląskie	14,2	2,7	4,3	7,0	23,8	46,7
Kujawsko-pomorskie	16,1	4,2	5,7	9,8	26,9	51,5
Lubelskie	16,3	3,0	3,7	9,4	29,8	50,1
Lubuskie	16,1	4,0	4,2	7,5	32,5	47,5
Łódzkie	15,3	3,5	3,8	7,1	26,1	46,4
Małopolskie	15,8	1,9	4,6	6,9	30,8	55,6
Mazowieckie	12,4	5,1	3,3	4,5	22,2	38,9
Opolskie	14,8	5,1	3,4	8,3	23,8	48,9
Podkarpackie	13,2	3,0	4,2	8,4	25,2	39,8
Podlaskie	12,4	1,1	4,5	7,0	20,7	41,7
Pomorskie	13,1	2,4	3,7	8,0	25,0	42,0
Śląskie	13,7	1,5	3,5	7,6	23,1	46,1
Świętokrzyskie	12,0	3,6	3,5	6,2	19,6	37,3
Warmińsko-mazurskie	12,4	2,3	3,7	7,9	21,8	46,2
Wielkopolskie	13,0	2,7	3,0	5,2	27,3	45,9
Zachodniopomorskie	13,4	5,0	4,0	9,2	22,4	38,5

Źródło: Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r. (GUS 2011).

Zdecydowanie dominującą grupę w populacji –ponad połowę - niepełnosprawnych mieszkańców województwa pod koniec 2009 roku stanowiły osoby z aktualnym orzeczeniem o niepełnosprawności. Druga pod względem liczebności (30%) to osoby niepełnosprawne prawnie i biologicznie. Podobnie jak w skali kraju odsetek osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie był najniższy i wynosił 18%. Wojewódzkie wskaźniki typów niepełnosprawności nie odbiegają znacznie od krajowych, przy czym udział niepełnosprawnych wyłącznie prawnie jest wyższy niż w kraju (o 3 pnkt. proc.), natomiast wyłącznie biologicznie niższy (o 3 pnkt. proc.)

Wykres nr 1. Odsetek osób niepełnosprawnych wg. poszczególnych typów w Polsce i na Lubelszczyźnie w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela nr 2. Liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wg. poszczególnych typów w 2009 roku.

wyszczególnienie	ogółem	nieprawne			sprawne	
		razem	prawnie i biologicznie	tylko prawnie		tylko biologicznie
<i>w tysiącach</i>						
ogółem	37 744,6	5 258,3	1 555,2	2 600,1	1 102,9	32 486,4
Dolnośląskie	2 841,5	404,7	136,9	186,0	81,9	2 436,8
Kujawsko-pomorskie	2 012,0	323,9	93,5	160,4	70,1	1 688,1
Lubelskie	2 120,0	346,2	105,6	180,0	60,7	1 774,0
Lubuskie	976,2	157,5	37,2	97,1	23,2	818,8
Łódzkie	2 502,6	383,1	94,2	211,8	77,1	2 119,5
Małopolskie	3 233,2	510,4	157,7	282,2	70,5	2 722,8
Mazowieckie	5 181,5	641,8	198,1	247,2	196,5	4 539,7
Opolskie	994,6	147,6	44,8	59,7	43,1	847,0
Podkarpackie	2 091,6	277,0	77,9	143,3	55,9	1 814,6
Podlaskie	1 177,4	146,4	52,4	59,1	34,9	1 031,0
Pomorskie	2 222,1	291,4	70,3	164,0	57,0	1 930,8
Śląskie	4 631,4	632,5	182,7	294,9	154,9	3 998,9
Świętokrzyskie	1 260,6	150,9	44,4	78,2	28,4	1 109,7
Warmińsko-mazurskie	1 414,1	175,4	66,3	76,4	32,7	1 238,7
Wielkopolskie	3 399,8	443,1	126,4	245,0	71,7	2 956,7
Zachodniopomorskie	1 685,8	226,3	67,0	114,9	44,4	1 459,5

Źródło: Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r. (GUS 2011)

III. Działania realizowane w województwie lubelskim na rzecz osób niepełnosprawnych

W Polsce prawa osób niepełnosprawnych określa Konstytucja, ustawy, rozporządzenia, akty prawa miejscowego oraz ratyfikowane umowy międzynarodowe. W dniu 6 września 2012 roku Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Bronisław Komorowski ratyfikował Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w dniu 13 grudnia 2006 r (Dz.U. z 25 października 2012 poz. 1169). Konwencja stała się częścią prawa polskiego, a władze wszystkich szczebli i społeczeństwo zobowiązane zostały do stosowania jej zapisów. Konwencja jest zbiorem podstawowych praw, wartości i kierunków rozwiązań mających decydujący wpływ na jakość życia każdej osoby z niepełnosprawnością i jej miejsce w społeczeństwie. Konwencja oparta jest na społecznym modelu niepełnosprawności, wskazuje, że niepełnosprawność jest pojęciem ewoluującym. Wynika ona z interakcji między osobami z dysfunkcjami a barierami wynikającymi z postaw ludzkich i środowiskowymi, które utrudniają tym osobom pełny i skuteczny udział w życiu społeczeństwa, na zasadzie równości z innymi osobami. Konwencja zobowiązuje państwa do zapewnienia i popierania pełnej realizacji wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności wszystkich osób z niepełnosprawnościami, bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. Oznacza to potwierdzenie praw człowieka wobec każdej osoby, nawet z głęboką, wieloraką niepełnosprawnością. Każda osoba z niepełnosprawnością jest podmiotem, a nie przedmiotem praw, posiada autonomię decyzyjną, prawo do niezależności i kształtowania swojego życia według potrzeb i możliwości.⁶ Konwencja stanowi nadrzędny akt prawny wobec aktualnie obowiązujących, przy czym należy podkreślić, że większość zapisów Konwencji znajduje odzwierciedlenie w aktualnie obowiązujących aktach prawnych.

Podstawowe prawa osób niepełnosprawnych w Polsce określa Konstytucja Rzeczypospolitej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. z 1997 Nr 78, poz. 483). Zapewnia ona prawo do niedyskryminacji stanowiąc, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Ustawa zasadnicza nakłada na władze publiczne obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej osobom niepełnosprawnym (art. 68 ust.3), a także obowiązek zapewnienia pomocy tym osobom w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobienia do pracy oraz komunikacji społecznej (art.69). Drugim istotnym aktem jest Karta Praw Osób Niepełnosprawnych uchwalona przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. (M.P. z 13.08.1997 r. Nr 50 poz.475) określająca prawa osób niepełnosprawnych w szczególności do:

⁶ Zima-Parjaszewska M. „Konwencja – początek nowej ery?” w : Społeczeństwo dla wszystkich, Nr 3 (45) wrzesień 2012

1. dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym;
2. dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny;
3. dostępu do rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną;
4. nauki w szkołach wspólnie ze swoimi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej;
5. pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych;
6. pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych;
7. zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym;
8. życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym: dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu, dostępu do informacji, możliwości, możliwości komunikacji międzyludzkiej;
9. posiadania samorządowej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych;
10. pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Wspieranie osób niepełnosprawnych i ich rodzin stanowi jeden z priorytetów polityki społecznej. Instytucje działające na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych powinny uwzględniać ich prawa i potrzeby. W województwie lubelskim działania w tym zakresie realizuje szereg podmiotów publicznych i prywatnych. System wsparcia obejmuje samorządy, organizacje pozarządowe, państwowe fundusze celowe, przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy, podmioty edukacyjne i szkoleniowe, jak też odpowiedzialne za wykorzystanie środków unijnych na realizację projektów w obszarze polityki społecznej. Celem ich jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym zabezpieczenia ich potrzeb, jak również pełnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Jednostką kreującą działania z zakresu polityki społecznej w regionie jest Samorząd Województwa Lubelskiego. Realizując działania na rzecz osób niepełnosprawnych

uwzględnia również wyżej wymienione instytucje i podmioty, które stanowią strategicznych partnerów w realizacji tych działań. Z ramienia samorządu województwa jednostką identyfikującą, wyznaczającą, promującą i wspierającą kierunki działania oraz długo – i krótko – terminowe plany zabezpieczania potrzeb osób niepełnosprawnych w obszarze rehabilitacji społecznej i zawodowej jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie. Zadania Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych regulują przede wszystkim ustawy: o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 r. (Dz.U z 1997 r., Nr 123, poz. 776 z późn. zm.) oraz ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz.U z 2004 r., Nr 64, poz. 593 z późn. zm). Działania ROPS uwzględniają specyfikę regionu, w szczególności wysoki odsetek populacji osób niepełnosprawnych w województwie, utrudniony dostęp do opieki lekarskiej i świadczeń rehabilitacyjnych, trudną sytuację materialną rodzin, w tym zwłaszcza z osobą niepełnosprawną, dużą wypadkowość w pracy w rolnictwie, migrację zarobkową młodych i sprawnych mieszkańców regionu oraz uwarunkowania działań instytucjonalnych i podejmowanych przez organizacje.

Główne zadania realizowane przez Samorząd Województwa Lubelskiego na rzecz osób niepełnosprawnych reguluje ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997 r. Zgodnie z art. 35 ust. 1 niniejszej ustawy należy do nich:

1. realizacja wojewódzkiego programu dotyczącego wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych,
2. opracowywanie i przedstawianie Pełnomocnikowi Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych informacji o prowadzonej działalności,
3. dofinansowanie kosztów utworzenia i działalności Zakładów Aktywności Zawodowej,
4. dofinansowanie robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych,
5. opiniowanie wniosków o wpis do rejestru ośrodków przyjmujących grupy turnusów rehabilitacyjnych,
6. współpraca z Wojewódzką Społeczną Radą do Spraw Osób Niepełnosprawnych przy Marszałku Województwa Lubelskiego,
7. współpraca z organami administracji rządowej oraz powiatami i gminami w realizacji zadań wynikających z ustawy,
8. współpraca z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym zlecenie organizacjom pozarządowym na podstawie

art. 36 ust. 2 ustawy zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

Przedsięwzięcia realizowane na rzecz osób niepełnosprawnych na szczeblu wojewódzkim mają na celu efektywne wykonanie zadań przypisanych ustawowo samorządowi województwa, w tym celowe, staranne i przemyślane wydatkowanie środków publicznych na określone zadania. W oparciu o analizę obecnych i przewidywanych koncepcji, procesów i zmian przepisów prawa, jak również działaniach podmiotów zaangażowanych w działalność na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych i współtworzących to środowisko – nawiązuje współpracę zarówno z jednostkami administracji publicznej, jak i organizacjami pozarządowymi i fundacjami. Wspiera plany i inicjatywy skutecznie poprawiające sytuację osób niepełnosprawnych. Identyfikuje również zjawiska budzące niepokój i rodzące zagrożenia dla kreowania efektywnej polityki w obszarze wsparcia osób niepełnosprawnych.

Jednym z priorytetowych działań prowadzonych przez samorząd województwa jest realizacja wojewódzkiego programu dotyczącego wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Program jest integralną częścią Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2005-2013. Obejmuje następujące działania:

1. zapobieganie powstawaniu zjawiska niepełnosprawności,
2. ograniczenie i łagodzenie skutków niepełnosprawności,
3. wspieranie edukacji i zatrudnienia w celu zapobiegania wykluczeniu społecznemu oraz wyrównywanie szans życiowych osób niepełnosprawnych, współpraca z jednostkami kształcącymi, w tym z wyższymi uczelniami,
4. promowanie i wspieranie postaw obywatelskich.

Program realizowany jest przez departamenty Urzędu Marszałkowskiego oraz jednostki organizacyjne samorządu województwa we współpracy z Lubelskim Urzędem Wojewódzkim w Lublinie, Wojewódzkim Urzędem Pracy, samorządami powiatowymi i gminnymi, organizacjami pozarządowymi, a także Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

1. Orzecznictwo dotyczące niepełnosprawności

Powiatowe zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności wydały w 2011 roku 33 673 orzeczeń dot. niepełnosprawności osób po 16 roku życia, w tym 31 522

z określeniem stopnia niepełnosprawności. Liczba orzeczeń ogółem wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 2 101. Spośród 16 348 orzeczeń o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych 40 % stanowiło stopień znaczny (wzrost w stosunku do roku poprzedniego o blisko 5,5%), 36,66% umiarkowany, a 23,24% lekki (spadek w porównaniu z rokiem poprzednim o ok. 5%). Na przestrzeni kilku ostatnich lat obserwuje się wzrost liczby orzeczeń o znacznym stopniu niepełnosprawności, przy jednoczesnym spadku liczby orzeczeń przyznających stopień lekki.

Liczba orzeczeń dot. ustalenia niepełnosprawności (osoby poniżej 16 r. życia) wyniosła w przywołanym wyżej okresie 5 787 i była niższa od liczby orzeczeń wydanych w 2010 r. o 234. 86% z wydanych orzeczeń dotyczyło zaliczenia do osób niepełnosprawnych.

Spośród wniosków dot. osób po 16 roku życia złożonych w Wojewódzkim Zespole do spraw Orzekania o Niepełnosprawności 25,73 % dotyczyło zasiłku pielęgnacyjnego (spadek o ok. 2% w stosunku do poprzedniego roku), 20,66% korzystania z systemu środowiskowego wsparcia (spadek o blisko 3% w porównaniu z rokiem poprzednim), 19,39% odpowiedniego zatrudnienia (spadek o 1,7% w skali roku). Przedmiotem złożonych wniosków były ponadto konieczność zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, szkolenie, uczestnictwo w terapii zajęciowej, korzystanie z karty parkingowej. Powyższe dane wskazują na stagnację w obszarze aktywności zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych. Wzrasta liczba osób z orzeczeniem o niepełnosprawności, zwłaszcza ze znacznym stopniem, a aktywność zawodowa pozostaje na niskim poziomie. Niekorzystnej sytuacji osób niepełnosprawnych w tym zakresie nie poprawiają w istotny sposób działania instytucji, choć trzeba przyznać, że wzrasta ilość podejmowanych przez nie działań i projektów, realizowanych między innymi przy wykorzystaniu środków unijnych. W odniesieniu do wniosków dot. osób przed 16 rokiem życia, 86,09% miało na celu przyznanie zasiłku pielęgnacyjnego, a 12,33% zasiłku stałego.

2. Zapobieganie powstawaniu zjawiska niepełnosprawności

W celu zapobiegania powstawaniu zjawiska niepełnosprawności prowadzone są działania przede wszystkim w obszarach: promocji zdrowia i edukacji prozdrowotnej, kultury fizycznej i sportu oraz poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

- ✓ Ochrona i promocja zdrowia.

Na terenie Lubelszczyzny Samorządowi Województwa Lubelskiego podlega 11 Zakładów Opieki Zdrowotnej:

- Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Białej Podlaskiej,
- Samodzielny Publiczny Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Chełmie,
- Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki im. Jana Bożego w Lublinie,
- Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki im. Papieża Jana Pawła II w Zamościu,
- Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Suchowoli,
- Szpital Neuropsychiatryczny im. Prof. Mieczysława Kaczyńskiego w Lublinie,
- Samodzielny Publiczny Szpital Psychiatryczny w Radecznicy,
- Samodzielny Publiczny Zakład Opiekuńczo-Lecznicy dla Psychicznie i nerwowo Chorych w Celejowie,
- Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy – Centrum Profilaktyczno-Lecznicze w Lublinie,
- Wojewódzka Przychodnia Stomatologiczna SP ZOZ w Lublinie,
- SP Sanatorium Gruzlicy i Chorób Płuc w Poniatowej.

Promocja zdrowia i edukacja prozdrowotna na rzecz osób niepełnosprawnych prowadzona w Zakładach Opieki Zdrowotnej podległych Samorządowi Województwa Lubelskiego realizowana jest w ramach umów z Narodowym Funduszem Zdrowia. W ramach tych działań prowadzone są usługi i/lub świadczenia rehabilitacyjne, pielęgnacyjne, diagnostyczne, lecznicze w zależności od specjalizacji i charakteru placówki. Jednostki ochrony zdrowia prowadzą również działania edukacyjne, zwłaszcza w zakresie profilaktyki, jak też informacyjne. Osoby niepełnosprawne niejednokrotnie objęte są wsparciem psychologicznym dostosowanym do problemu. W przypadku pacjentów z zaburzeniami psychicznymi placówki zdrowia oprócz leczenia farmakologicznego dodatkowo oferują również pomoc w dostępie do specjalistycznej opieki psychologicznej, prawnej, współpracują z rodziną z pacjenta. Zabiegają o zaktywizowanie i usamodzielnienie osób opuszczających placówki. Należy dodać, że placówki ochrony zdrowia podejmują działania mające ułatwić ich dostępność dla osób niepełnosprawnych ruchowo poprzez systematyczne likwidowanie barier architektonicznych. Infrastruktura placówek w większości dostosowana jest do potrzeb osób niepełnosprawnych, jednakże stale jest modernizowana i ulepszana.

- ✓ Kultura fizyczna i sport.

Samorząd Województwa Lubelskiego corocznie w ramach dotacji z budżetu województwa na zadania publiczne w zakresie kultury fizycznej i sportu dotuje zdania w zakresie organizacji współzawodnictwa i sportu osób niepełnosprawnych. W roku 2011 na realizację tych zadań Zarząd Województwa Lubelskiego przyznał dotacje w wysokości 106 400 zł. Analizując dane z 3 ostatnich lat widoczne jest, że kwota przyznanej dotacji sukcesywnie rośnie – w roku 2011 był o 23% wyższa niż w 2010, i aż o 40% niż w 2009. W analizowanych latach przyznane dotacje organizacje wydatkowały na poziomie 96%.

Tabela nr 3. Wysokość dotacji przyznanych przez Zarząd Województwa Lubelskiego na organizacje współzawodnictwa i sportu osób niepełnosprawnych w latach 2009-2011

Lata	Liczba organizacji, którym przyznano dotacje	Środki przyznane (w zł)	Środki wykorzystane (w zł)
2009	19	63 400,00	60 872,03
2010	6	82 300,00	79 457,06
2011	2	106 400,00	101 628,00

Źródło: opracowanie własne

Zarząd Województwa Lubelskiego w latach 2009-2011 fundował również stypendia dla sportowców niepełnosprawnych. W omawianym okresie przeznaczono na ten cel ogółem 48 500,00 zł brutto, w tym:

- w roku 2009 ufundowano stypendia na łączną kwotę 31 500,00 zł brutto dla 7 sportowców,
- w roku 2010 stypendia na łączną kwotę 13 500,00 zł brutto dla 7 sportowców,
- w roku 2011 ufundowano stypendium dla jednego sportowca w łącznej wysokości 3 500,00 zł brutto.

Ponadto, w 2011 roku Marszałek Województwa Lubelskiego przyznał wyróżnienie w wysokości 2 390,06 zł dla przedstawicieli Integracyjnego Centrum Sportu i Rehabilitacji „Start” za aktywność i skuteczność w działalności sportowej osób niepełnosprawnych.

- ✓ Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

Przedsięwzięcia na rzecz poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym obejmują głównie wdrażanie programów i projektów informacyjnych i edukacyjnych. Prowadzone są przede wszystkim przez Wojewódzkie Ośrodki Ruchu Drogowego. Uczestniczą w nich zarówno osoby zdrowe, jak i niepełnosprawne. Część przedsięwzięć adresowana jest wyłącznie do osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem ich potrzeb i możliwości psychofizycznych.

Istotnym działaniem na rzecz bezpieczeństwa w ruchu drogowym jest likwidacja barier architektonicznych w ciągach dróg wojewódzkich. Przede wszystkim jest to stosowanie w miejscu przejść dla pieszych wtopionych krawężników lub pochyleń oraz odpowiedniej sygnalizacji dźwiękowej, ułatwiającej pokonanie przejścia osobom niewidomym.

3. Ograniczanie i łagodzenie skutków niepełnosprawności

Działania na rzecz ograniczania i łagodzenia skutków niepełnosprawności mają na celu wspieranie integracji społecznej. Jednym z ważniejszych priorytetów w tym obszarze jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu kulturalnym. Zadanie to jest realizowane przez poszczególne oddziały Departamentu Kultury, Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego oraz podległe mu wojewódzkie samorządowe instytucje kultury, m.in. Muzeum Lubelskie, Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym, Muzeum Wsi Lubelskiej, Teatr im. Juliusza Osterwy w Lublinie, Teatr Muzyczny w Lublinie, Wojewódzki Dom Kultury, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego, Muzeum im. Zamoyskich w Kozłowie. Z informacji przekazanych przez Departament Kultury, Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego wynika, że wychodząc naprzeciw potrzebom osób niesłyszących lub niewidomych, instytucje udostępniają np. aparaturę umożliwiającą odbiór osobom słabo słyszącym, przewodniki i podpisy eksponatów w alfabecie Braille'a. Niestety, osoby niepełnosprawne ruchowo, zwłaszcza poruszające się na wózkach w dalszym ciągu mają utrudniony dostęp do wielu obiektów kulturalnych. Osoby niepełnosprawne, w tym głównie w zorganizowanych grupach, korzystające z oferty kulturalnej, mają prawo zakupu biletów ulgowych lub wstępu bezpłatnego. Część instytucji, np. Muzeum Zamoyskich w Kozłowie, Muzeum Lubelskie, Muzeum Wsi Lubelskiej, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, dostosowuje ofertę do możliwości odbioru przez osoby niepełnosprawne. Przygotowują specjalne programy zwiedzania, lekcje muzealne, usługi przewodnickie, zajęcia edukacyjne, imprezy integracyjne. Pracownicy instytucji kultury służą pomocą w organizacji imprez, szkoleń, wydarzeń artystycznych. Pełnią rolę prelegentów i jurorów, udzielają pomocy metodycznej i szkoleniowej.

Zadania związane z udostępnieniem dóbr kultury osobom niepełnosprawnym realizowane były także w ramach zlecania zadań podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego. W 2011 r. dofinansowano 2 zadania zorganizowane przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Koło w Świdniku, w tym społeczno - literacką inicjatywę osób niepełnosprawnych „Bliżej Siebie” oraz Festyn integracyjny z okazji Dnia Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelektualną - łączna kwota 7 000 zł oraz po jednym zadaniu przeprowadzonym przez Stowarzyszenie Na Rzecz Osób

Potrzebujących „Pogodne Życie” z Puław - kwota 7 000 zł i Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną z Lublina - kwota 4 200 zł.

4. Wspieranie edukacji i zatrudnienia w celu zapobiegania wykluczeniu społecznemu oraz wyrównywanie szans życiowych osób niepełnosprawnych.

✓ Edukacja.

- Edukacja na poziomie przedszkole - szkoła średnia.

W województwie lubelskim w roku szkolny 2011/2012 do placówek edukacyjnych wszystkich typów uczęszczało ogółem 7 064 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, w tym 915 do szkół i placówek z oddziałami integracyjnymi, 2 167 do szkół ogólnodostępnych, 3 428 do szkół specjalnych, 554 do przedszkoli specjalnych i integracyjnych. W roku szkolnym 2011/2012 podobnie jak w latach poprzednich najwięcej uczniów niepełnosprawnych uczyło się w szkołach specjalnych (48%).

Tabela Nr 4. Struktura placówek kształcenia specjalnego w roku szkolnym 2011/2012

Lp.	Typ placówki	Liczba placówek	Liczba uczniów
1.	przedszkola	13	264
	oddziały przedszkolne	4	
2.	szkoły podstawowe	32	990
3.	gimnazja	35	1 067
4.	liceum ogólnokształcące i profilowane	2	54
5.	szkoły zawodowe	16	604
6.	szkoły przysposabiające do pracy	26	713
Razem		128	3 692

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty

W roku szkolnym funkcjonowało łącznie 107 placówek integracyjnych bądź z oddziałami integracyjnymi. W porównaniu z poprzednimi latami liczba tych placówek wzrosła o 13 tj. ponad 12%. W skali kilku poprzednich lat przybyło najwięcej gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, co zapewne podyktowane jest reformą systemu oświaty, wprowadzającą gimnazjum w strukturę placówek oświatowych. Zgodnie z najnowszą informacją Kuratorium Oświaty w roku szkolnym 2011/2011, w porównaniu z rokiem szkolnym 2010/2011 o 120 uczniów, tj. 9% zmalała liczba dzieci uczęszczających do klas integracyjnych. Natomiast, w odniesieniu do roku szkolnego 2009/2010 wzrosła o 99

uczniów, to jest o 8%.

Tabela Nr 5. Liczba placówek z oddziałami integracyjnymi w latach szkolnych 2008/2009 -2011/2012

Lp.	Typ placówki	2008--2009	2010-2011	2011-2012
1.	Przedszkola	24	24	29
2.	Szkoły podstawowe	38	39	40
3.	Gimnazja	23	21	24
4.	Szkoły ponadgimnazjalne	9	10	14
Razem:		94	94	107

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty

Tabela Nr 6. Liczba uczniów w placówkach z oddziałami integracyjnymi w latach szkolnych 2008/2009 - 2011/2012

Lp.	Typ placówki	2008--2009	2010-2011	2011-2012
1.	Przedszkola	247	114	290
2.	Szkoły podstawowe	529	738	514
3.	Gimnazja	220	370	254
4.	Szkoły ponadgimnazjalne	110	103	147
Razem:		1 106	1 325	1 205

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kuratorium Oświaty

- Uczelnie wyższe

Wykształcenie wyższe na uczelniach w województwie lubelskim zdobywa obecnie ponad 1 700 niepełnosprawnych studentów. Na przestrzeni ostatnich lat liczba ta sukcesywnie rośnie. W latach 2009-2011 wzrosła ogółem o ponad 8%.

Tabela nr 7. Liczba niepełnosprawnych studentów na uczelniach lubelskich w latach 2009 - 2011

Uczelnia	Lata		
	2009	2010	2011
Uniwersytet Marii Curie - Skłodowskiej	484	465	417
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II	520 (477 z orzeczeniem)	600 (462 z orzeczeniem)	461
Uniwersytet Przyrodniczy	138	144	135
Politechnika Lubelska	131	124	136

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie	77	62	43
Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie	187	219	226 (wszystkie z orzeczeniem)
Uniwersytet Medyczny	75	86	101
Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej w Chełmie	-	-	6
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie	-	-	38
Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego w Chełmie	-	-	13
Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu	-	-	36
Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna im. Jana Zamoyskiego w Zamościu	-	-	3
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej	-	-	60
Akademia Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej	-	-	3
Lubelska Szkoła Wyższa w Rykach	-	-	12
Puławska Szkoła Wyższa z siedzibą w Puławach	-	-	6
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Szymona Szymonowica w Zamościu	-	-	15
Razem:	1 569	1 700	1 711

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uczelni wyższych

Na wzrost liczby niepełnosprawnych studentów niewątpliwie ma działalność uczelni na rzecz umożliwienia im kontynuowania nauki na poziomie wyższym. W głównej mierze realizowane są działania mające na celu likwidowanie barier architektonicznych, dostosowanie obiektów dydaktycznych i bazy socjalnej do potrzeb tych osób (podjazdy, windy, toalety, miejsca parkingowe dla osób niepełnosprawnych). Problemy w tym zakresie zostały w dużej mierze rozwiązane, m.in. dzięki dofinansowaniu inwestycji ze środków unijnych. Należy podkreślić, że inicjatywy związane z pozyskiwaniem środków na systematyczną, racjonalną rozbudowę bazy dydaktycznej i socjalnej są wyrazem dalekowzrocznego spojrzenia na funkcjonowanie uczelni, poziom i warunki nauki, dostępność dla szerszego grona studentów. Inwestycje te stanowią szansę także dla młodych ludzi niepełnosprawnych, którzy mając ułatwiony dostęp do budynków uczelni oraz niezbędne pomoce, podnoszą swoje możliwości na zdobycie wykształcenia i aktywność zawodową. Optymistyczny jest także fakt, że informacje przekazane przez poszczególne uczelnie wskazują na coraz lepsze zrozumienie potrzeb w zakresie kształcenia osób niepełnosprawnych, zintensyfikowanie i rozszerzenie działań w kierunku stworzenia

dogodnych warunków do studiowania ludziom z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Daje się zaobserwować wyraźne zainteresowanie potrzebami osób niepełnosprawnych, nie tylko w odniesieniu do umożliwienia im wejścia do obiektów należących do uczelni i stworzenia warunków do poruszania się w tych obiektach, ale też w zakresie zorganizowania nauki w miarę indywidualnych potrzeb. Działania podejmowane przez uczelnie w 2011 roku polegały m.in. na wprowadzeniu dodatkowych zajęć dla studentów niepełnosprawnych, odpowiednim zorganizowaniu sesji egzaminacyjnych, umożliwieniu, bądź ułatwieniu uczestnictwa osób niepełnosprawnych w zajęciach, zorganizowaniu pomocy tłumaczy języka migowego, stenotypistów, zgrywaniu zajęć, udostępnianiu druku o zmienionej czcionce, zapisu elektronicznego, nagrań audio. W większości uczelni wprowadzono szkolenia edukacyjno - rehabilitacyjne dla studentów i doktorantów niepełnosprawnych. Powołano punkty konsultacyjne oraz stanowiska osób zajmujących się potrzebami i problemami tych osób, najczęściej w randze pełnomocnika rektora uczelni. Zapewniano opiekę psychologa. Studenci pobierają także stypendia z uwagi na niepełnosprawność. W niektórych przypadkach wnoszą niższe czesne. W sporadycznych, uzasadnionych sytuacjach, największe uczelnie zapewniają bezpłatny transport na - i z - zajęć oraz pomoc asystentów dydaktycznych. Pomimo zintensyfikowanych działań podejmowanych przez uczelnie na rzecz niepełnosprawnych studentów, niewątpliwie negatywem jest fakt, ograniczonego dostępu do stron internetowych uczelni dla osób niedowidzących. Wśród publicznych uczelni jedynie Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie dostosował stronę internetową do potrzeb osób słabo widzących.

- ✓ Działalność samorządu województwa w zakresie edukacji przeciwdziałającej wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych.

Jednostki oświatowe prowadzone przez Województwo Lubelskie od lat realizują działania edukacyjne mające na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych.

Lubelskie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Lublinie z oddziałami w Białej Podlaskiej, Chełmie i Zamościu prowadzi liczne formy doskonalenia zawodowego w postaci kursów kwalifikacyjnych i doskonalących, szkoleń, warsztatów. W swojej ofercie edukacyjnej posiada także programy dotyczące zagadnień niepełnosprawności. Ogółem w 2011 roku przeszkolono 3 089 osób w 23 formach dydaktycznych (wzrost o 2 059 osób w stosunku do 2010 r.) oraz udzielono konsultacji 277 osobom w 5 dziedzinach.

Biblioteki pedagogiczne posiadają bogate zbiory z zakresu pedagogiki specjalnej systematycznie uzupełniane o nowości ukazujące się na rynku wydawniczym. Zakup fachowej literatury dokonywany jest m.in. pod kątem potrzeb nauczycieli i studentów pedagogiki specjalnej, terapii zajęciowej i kierunków pokrewnych. Placówki posiadają też zbiory audiowizualne poświęcone problemom osób niepełnosprawnych, a wśród nich kasety wideo i DVD, edukacyjne programy komputerowe i płyty. Jednostki prenumerują czasopisma, gromadzą zbiory na różnych nośnikach (książki, zbiory audiowizualne i multimedialne) wspierające nauczycieli i osoby zainteresowane zagadnieniem edukacji osób niepełnosprawnych oraz same osoby niepełnosprawne. Biblioteki realizują szereg zajęć o charakterze dydaktyczno - kulturalnym z zakresu edukacji czytelniczej, medialnej, regionalnej, informatycznej, historycznej, z uwzględnieniem treści popularnonaukowych. Typowymi formami zajęć są zajęcia warsztatowe, w tym multimedialne, spotkania autorskie, wystawy, konkursy, projekcje filmów edukacyjnych. Placówki współpracują z różnymi jednostkami i organizacjami wspierającymi osoby niepełnosprawne z terenu swojego działania. Są to najczęściej szkoły specjalne lub z oddziałami integracyjnymi, ośrodki szkolno - wychowawcze, środowiskowe domy samopomocy, organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych. Placówki organizują także warsztaty, szkolenia dla pracujących z osobami niepełnosprawnymi.

Szkoły specjalne, działające przy zakładach opieki zdrowotnej (w Lublinie, Krasnobrodzie i Puławach) obejmują dzieci i młodzież niepełnosprawną procesem edukacyjno - wychowawczym. W ramach doskonalenia zawodowego nauczyciele uczestniczą w studiach, kursach, konferencjach metodycznych. Przekłada się to na lepszą pracę z uczniem niepełnosprawnym, wspomaganie jego rozwoju oraz kompensację dysfunkcji. Podnoszenie kwalifikacji i umiejętności nauczycieli pozwala na stosowanie podczas zajęć indywidualnych i grupowych m.in. technik relaksacyjnych, muzykoterapii, arteterapii, programów prozdrowotnych, itp.

Szkoły medyczne w ramach programów szkolno - wychowawczych realizują szereg akcji i spotkań we współpracy z organizacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych. Współpraca obejmuje działania wchodzące w zakres zadań statutowych szkoły.

Kolegium Pracowników Służb Społecznych w Lublinie w ramach projektów socjalnych w 2011 roku zrealizowano wiele zadań przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu, w tym: „Razem łatwiej” - turnus rehabilitacyjno - wypoczynkowy dla osób niepełnosprawnych intelektualnie z rodzin dotkniętych alkoholizmem, przedstawienie teatralne z udziałem osób niepełnosprawnych, projekt „Mateuszek” mający na celu

uwrażliwienie społeczeństwa lokalnego miasta Lublin na potrzeby osób niepełnosprawnych. Kolegium było organizatorem i współorganizatorem imprez o charakterze społecznym.

✓ Sytuacja zawodowa osób niepełnosprawnych

Analiza danych dotyczących zatrudnienia osób niepełnosprawnych w zakładach pracy chronionej wskazuje, że na przestrzeni ostatnich lat w województwie lubelskim systematycznie zmniejszają się zarówno liczba zakładów, jak i zatrudnienie w tych zakładach. Zakłady pracy chronionej znajdują się w trudnej sytuacji ekonomicznej, podobnie jak wiele innych zakładów, zwłaszcza produkcyjnych. W 2011 roku zlikwidowano 6 kolejnych zakładów. Zmniejszyła się też liczba zatrudnionych osób niepełnosprawnych. Sytuacja jest tym bardziej niekorzystna, że osobie niepełnosprawnej trudniej, niż osobie w pełni sprawnej znaleźć zatrudnienie na otwartym rynku pracy. Sytuacji zakładów pracy chronionej nie poprawiają znacząco ulgi i uprawnienia z jakich korzystają one z tytułu zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Stanowią one niewystarczającą rekompensatę dla problemów ekonomicznych przedsiębiorstw i nie mogą ich zrównoważyć, przyczyniając się do ustabilizowania pozycji zakładu na rynku.

Tabela Nr 8. Liczba zakładów pracy chronionej i zatrudnionych w nich pracowników niepełnosprawnych

Lata	Liczba zakładów pracy chronionej	Liczba niepełnosprawnych pracowników
2000	57	4 917
2001	56	4 829
2003	55	4 442
2003	53	4 188
2004	45	3 965
2005	43	3 818
2006	43	3 748
2007	42	3 805
2008	42	3 770
2009	39	3 400
2010	38	3 183
2011	32	2 887 w tym:
		151 ze znacznym stopniem

		niepełnosprawności
		1 108 z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności
		1 627 z lekkim stopniem niepełnosprawności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zakładów pracy chronionej

Tabela Nr 9. Liczba zakładów aktywności zawodowej i zatrudnionych w nich niepełnosprawnych pracowników

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba ZAZ	0	1	2	3	3	5	5	5	5
Liczba osób niepełnosprawnych	0	28	46	87	94	134	173	174	176
Ogólna liczba pracowników	0	42	67	108	134	188	239	242	244

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ZAZ

W 2011 roku zaobserwowano wzrost liczby pracodawców pobierających dofinansowanie do wynagrodzenia pracownika niepełnosprawnego w ramach Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji. Wg. stanu na 31 grudnia 2011 r. z dofinansowania skorzystało ogółem 708 pracodawców (o 52 więcej w stosunku do poprzedniego roku), z tego 672 z otwartego rynku pracy (o 48 więcej w stosunku do poprzedniego roku), 36 zakładów pracy chronionej i zakładów aktywności zawodowej (o 5 mniej niż w poprzednim roku). Liczba pracowników, których zgłoszono do dofinansowania wynosiła 5 541 (spadek o 224), z tego 2 832 z otwartego rynku pracy (wzrost o 158) i 2 709 z rynku zamkniętego (spadek o 225). Z powyższych danych wynika, że 32 zakłady pracy chronionej zgłosiły do dofinansowania liczbę pracowników porównywalną do liczby pracodawców z rynku otwartego. System stanowi dodatkowe wsparcie finansowe zarówno dla pracodawców prowadzących zakłady pracy chronionej, jak i z otwartego rynku pracy. Niemniej jednak w analizowanym okresie roku, przy wzroście liczby podmiotów otrzymujących wsparcie ogółem, spadła liczba pracowników, na których pobierano dofinansowanie. Można z tego wysnuć wniosek, że pojedynczy pracodawcy zatrudniający jedną - kilka osób niepełnosprawnych nie zrekompensują spadku zatrudnienia ludzi niepełnosprawnych w zakładach pracy chronionej. Ta sytuacja najprawdopodobniej utrwali się. Systematycznie spada bowiem liczba zakładów pracy chronionej, zatrudniających dużą liczbę ludzi niepełnosprawnych i jednocześnie, wraz z upowszechnieniem wiedzy na temat systemu SODiR, jego promocją i większą wiedzą o korzyściach związanych z wdrożeniem systemu, rośnie liczba podmiotów włączonych do SODiR-u. Jednocześnie, w dobie kryzysu i związanych z nim trudności w funkcjonowaniu podmiotów gospodarczych, trudności

finansowe i likwidacja przedsiębiorstw dotyczą większości pracodawców, w tym zatrudniających ludzi niepełnosprawnych.

Działania PFRON podejmowane w 2011 roku w ramach programów celowych i zadań ustawowych z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych objęły:

1. Program Junior - 37 osób niepełnosprawnych, 3 samorządy powiatowe,
2. Program Osoby Niepełnosprawne w Służbie Publicznej - 5 osób niepełnosprawnych, 1 samorząd powiatowy,
3. zwrot kosztów transportowych i administracyjnych, zgodnie z art. 32 ustawy o rehabilitacji - 10 zakładów pracy chronionej, 1 151 osób niepełnosprawnych,
4. rekompensaty dla gmin z tytułu utraconych dochodów na skutek zwolnień określonych w art. 47 ust. 2 ustawy o rehabilitacji - 6 samorządów x 2 razy w roku.

W ciągu 2011 roku liczba zarejestrowanych bezrobotnych osób niepełnosprawnych wyniosła 5 169. W trakcie 12 miesięcy pracę podjęło 1 591 osób. Na koniec roku w rejestrach urzędów pracy odnotowano 4 397 osób niepełnosprawnych bez pracy, co stanowi wzrost o 248 w stosunku do 2010 r. Napływ bezrobotnych nie był wprawdzie tak wysoki jak w poprzednich latach, w których odnotowywano wzrost liczby bezrobotnych o 30 - 50 % na przestrzeni roku, niemniej liczba ogółem zarejestrowanych w ciągu roku jest wysoka. Z danych przekazywanych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie wynika, że w 2001 r. liczba bezrobotnych wynosiła 1 685, w 2008 r. 3 284 osoby, w 2009 r. zarejestrowano 4 939 osób, w 2010 r. 5 367, a w 2011 r. 5 169 osób. Zarejestrowano również 1 219 osób niepełnosprawnych poszukujących pracy, nie pozostających w zatrudnieniu (spadek o 155). Na koniec roku w statystykach odnotowano 1 308 osób poszukujących pracy. Statystyka urzędów pracy uwzględnia jedynie osoby oficjalnie zarejestrowane jako bezrobotne. Rozmiar zjawiska jest prawdopodobnie większy od oficjalnych danych.

W 2011 roku do osób niepełnosprawnych skierowano 1 200 , co stanowi wzrost o 385 ofert wobec roku 2010. Należy podkreślić, że 2011 rok jest dopiero pierwszym, w którym liczba ofert jest porównywalna z liczbą z 2001r. W poprzednich latach składano coraz mniej ofert, co obrazowało i potęgowało trudną sytuację osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Najprawdopodobniej poprawa sytuacji nastąpiła dzięki większemu udziałowi zatrudnienia subsydiowanego. W 2011 roku złożono 245 oferty dotyczące tej formy zatrudnienia (wzrost o blisko 100 w stosunku do poprzedniego roku). Trend ten, w miarę wzrostu poziomu wiedzy i umiejętności pracodawców związanych z pozyskiwaniem dofinansowania do wynagrodzeń niepełnosprawnych pracowników, będzie się zapewne umacniał. Pozwoli to chociaż w pewnej mierze zrekomensować wzrost bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych

spowodowany likwidacją zakładów pracy chronionej. Znaczącą liczbę wśród wszystkich ofert pracy stanowią oferty pracy sezonowej. W 2011 r. było ich 210. Należy przypuszczać, że część osób niepełnosprawnych po krótkotrwałym zatrudnieniu ponownie znalazła się bez pracy.

Tabela Nr 10. Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1 685	2 038	2 707	2 923	2 983	2 912	2 834	3 284	4 939 (w ciągu roku) 4 021 (stan na koniec roku)	5 367 (w ciągu roku) 4 149 (stan na koniec roku)	5 169 (w ciągu roku) 4 397 (stan na koniec roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP

Tabela Nr 11. Liczba osób niepełnosprawnych poszukujących pracy

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
2 180	1 804	1 754	1 713	1 486	1 571	1 523	1 511	1 310 (w ciągu roku) 1 439 (stan na koniec roku)	1 374 (w ciągu roku) 1 290 (stan na koniec roku)	1 219 (w ciągu roku) 1 308 (stan na koniec roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP

Tabela Nr 12. Liczba ofert pracy dla osób niepełnosprawnych

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1 213	1 246	1 012	1 059	750	794	767	799	750	815	1 200

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP

Tabela Nr 13. Liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze szkoleń i kursów zawodowych

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	284	166	255	317	273	365	146

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP

Efektywność szkoleń osób, które ukończyły szkolenie w 2010 r. i zabiegały o zatrudnienie w 2010 i 2011, mierzona liczbą osób, którym udało się znaleźć pracę oscyluje wokół 12% - po 3 miesiącach, do 15,1% - po 12 miesiącach od ukończenia szkolenia. Efektywność poszczególnych rodzajów kursów pokazuje, że największą szansę na znalezienie pracy mają osoby, które wzbogaciły swoje kompetencje i umiejętności w zakresie „technicznym”, np. w ramach kursu kosmetycznego, kursu magazyniera, prawa jazdy, księgowości, kasjera - fakturzysty. Znacznie mniej efektywne są kursy dot. zakresu ogólnego, administracyjno-biurowego, umiejętności społecznych, programów unijnych, komputerowych. Wskaźnik zatrudnienia pokazuje, że pracę podjął co szósty niepełnosprawny bezrobotny.

Wsparcie w ramach **Priorytetu VI Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki**, tj. „Rynku pracy otwartego dla wszystkich”, który jest wdrażany przez Wojewódzki Urząd Pracy, jako Instytucję Wdrażającą, skoncentrowane jest przede wszystkim na wybranych grupach docelowych, które doświadczają największych trudności z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy, w tym także osobach niepełnosprawnych. Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie ogłosił w 2011 r. 5 konkursów otwartych w ramach ww. Priorytetu VI. Wnioskodawcami były zarówno uczelnie wyższe, jednostki samorządu terytorialnego, w tym powiatowe urzędy pracy oraz stowarzyszenia, fundacje, przedsiębiorstwa. Możliwość realizacji projektów w ramach ww. Priorytetu stworzyła szansę na uzyskanie znaczącego wsparcia finansowego oraz, co ważniejsze, profesjonalne wykształcenie i przygotowanie osób niepełnosprawnych do wejścia na rynek pracy.

Tabela Nr 14. Liczba i kategoria Wnioskodawców w ramach Priorytetu VI

	<i>Wnioskodawcy</i>				<i>razem</i>	<i>osoby niepełnosprawne, które miały być objęte wsparciem</i>	
	<i>jednostki samorządu organizacji (w tym jednostki organizacyjne)</i>			<i>organizacje pozarządowe</i>			<i>pozostali</i>
	<i>gminy</i>	<i>powiatu</i>	<i>województwa/ państwa</i>				
Priorytet VI							
Działanie 6.1 „Wsparcie powiatowych i wojewódzkich urzędów pracy w realizacji zadań na rzecz aktywizacji zawodowej i osób bezrobotnych w regionie”	0	22	0	0	0	21	336

Działanie 6.2 „Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia”	1	14	0	36	43	94	778
---	---	----	---	----	----	----	-----

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP

Tabela Nr 15. Umowy podpisane w ramach Priorytetu VI

	<i>Liczba beneficjentów/liczba umów</i>					<i>razem</i>	<i>osoby niepełnosprawne objęte wsparciem</i>
	<i>jednostki samorządu</i>			<i>organizacje pozarządowe</i>	<i>pozostali</i>		
	<i>(w tym organizacyjne)</i>	<i>jednostki</i>	<i>gminy powiatu województwa/ państwa</i>				
Priorytet VI							
Działanie 6.1	0	21/25	0	0	0	21/25	341
Działanie 6.2	0	1/1	0	0	10/10	11/11	88

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP

W odpowiedzi na konkursy ogłaszane w ramach Priorytetu VI wpłynęło 95 wniosków, których uczestnikami miało być 779 osób niepełnosprawnych. Podpisano 38 umów, które miały objąć wsparciem 429 osób niepełnosprawnych. Łączna wartość umów podpisanych w 2011 r. wyniosła 52.5412.389,27 zł. Formy wsparcia zaoferowane w ramach Priorytetu VI osobom rozpoczynającym prowadzenie działalności gospodarczej:

- doradztwo indywidualne i grupowe,
- szkolenia,
- przyznanie środków finansowych na rozpoczęcie działalności,
- wsparcie pomostowe,
- szkolenia, staże, przygotowanie zawodowe dorosłych, prace interwencyjne, wyposażenie i dostosowanie stanowiska pracy, pomoc prawna, środki na rozpoczęcie działalności - formy wsparcia finansowane z Funduszu Pracy.

Wszystkie projekty realizowane w ramach **Priorytetu VII**, tj. „Promocji integracji społecznej” zmierzają do ułatwienia dostępu do rynku pracy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym oraz rozwijania instytucji ekonomii społecznej, jako formy integracji społeczno - zawodowej. W 2011 r. ogłoszono 4 konkursy otwarte w ramach

Poddziałania 7.2.2, tj. Wsparcia ekonomii społecznej i Działania 7.3, tj. Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji.

Tabela Nr 16. Liczba i kategoria Wnioskodawców w ramach Priorytetu VII

	Wnioskodawcy					razem	osoby niepełnosprawne, które miały być objęte wsparciem
	jednostki samorządu (w tym jednostki organizacyjne)			organizacje pozarządowe	pozostali		
	gminy	powiatu	województwa/ państwa				
Priorytet VII							
Działanie 7.1	191	19	0	0	0	210	1 550
Działanie 7.2	0	0	0	8	5	13	191
Działanie 7.3	8	0	0	62	23	93	335

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP

Tabela nr 17. Umowy podpisane w ramach Priorytetu VII

	Liczba beneficjentów/liczba umów					razem	osoby niepełnosprawne objęte wsparciem
	jednostki samorządu (w tym jednostki organizacyjne)			organizacje pozarządowe	pozostali		
	gminy	powiatu	województwa/ państwa				
Priorytet VII							
Działanie 7.1	191/191	19/19	0	0	0	210/210	1 550
Działanie 7.2	0	0	0	2/2	3/3	5/5	25
Działanie 7.3	1/1	0	0	7/8	6/9	14/18	126

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP

W odpowiedzi na konkursy ogłaszane w ramach Priorytetu VII wpłynęło 316 wniosków, których uczestnikami miały być osoby niepełnosprawne. Podpisano 233 umowy, które miały objąć wsparciem 1 701 osób niepełnosprawnych. Łączna wartość umów podpisanych w 2011 r. wyniosła 64 157 338,94 zł.

Formy wsparcia zaoferowane w ramach Priorytetu VII:

- wsparcie dla tworzenia i działalności instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej,
- dostęp do usług prawnych, księgowych, marketingowych, doradztwa,
- szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej,
- usługi wspierające partnerstwo lokalne na rzecz ekonomii społecznej,
- promocja ekonomii społecznej i zatrudnienia w ekonomii społecznej,
- doradztwo indywidualne i grupowe,
- szkolenia,
- przyznanie środków finansowych na założenie i/lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej,
- wsparcie pomostowe,
- projekty innowacyjne testujące,
- rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na poziomie lokalnym na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

5. Działania na rzecz osób niepełnosprawnych realizowana przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

- ✓ Struktura organizacyjna pomocy społecznej

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Obowiązek realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnych spoczywa w głównej mierze na administracji samorządowej. Działania uzupełniające w tym obszarze podejmują organizacje pozarządowe i inne podmioty niepubliczne.

Na terenie województwa zadania z zakresu pomocy społecznej realizują:

- 209 ośrodków pomocy społecznej – na poziomie gminy,
- 20 powiatowych centrów pomocy rodzinie – na poziomie województwa,
- 2 Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie w Chełmie i Lublinie , Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Białej Podlaskiej oraz Miejskie Centrum Pomocy Rodzinie w Zamościu – realizujące zadania gminy i powiatu,

- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie - na poziomie województwa.

Zadaniem pomocy społecznej obok realizacji świadczeń pieniężnych i niepieniężnych jest również prowadzenie i rozwój niezbędnej infrastruktury socjalnej.

Na Lubelszczyźnie w 2011 roku funkcjonowało ogółem 168 placówek oferujących wsparcie osobom niepełnosprawnym o zasięgu gminnym i ponadgminnym. Z ich pomocy skorzystało w w/w okresie 8 601 osób.. Na przestrzeni ostatnich trzech lat liczba osób korzystających ze wsparcia w/w placówek wzrosła o 134 osoby, tj. 8%.

Tabela nr 18. Infrastruktura pomocy społecznej w latach 2009-2011 r

Infrastruktura pomocy społecznej - obiekty służące osobom niepełnosprawnym	Liczba obiektów			Liczba osób niepełnosprawnych		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Domy Pomocy Społecznej	43	44	44	4 407	4 524	4 530
Placówki zapewniające całodobową pomoc osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym i starszym	brak danych	7	9	brak danych	216	249
Środowiskowe Domy Samopomocy	41	46	50	1 414	1 601	1 708
Warsztaty Terapii Zajęciowej*	58	58	58	1 933	1 922	1 938
Zakłady Aktywności Zawodowej*	5	5	5	173	174	176

*Funkcjonują w oparciu o przepisy ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

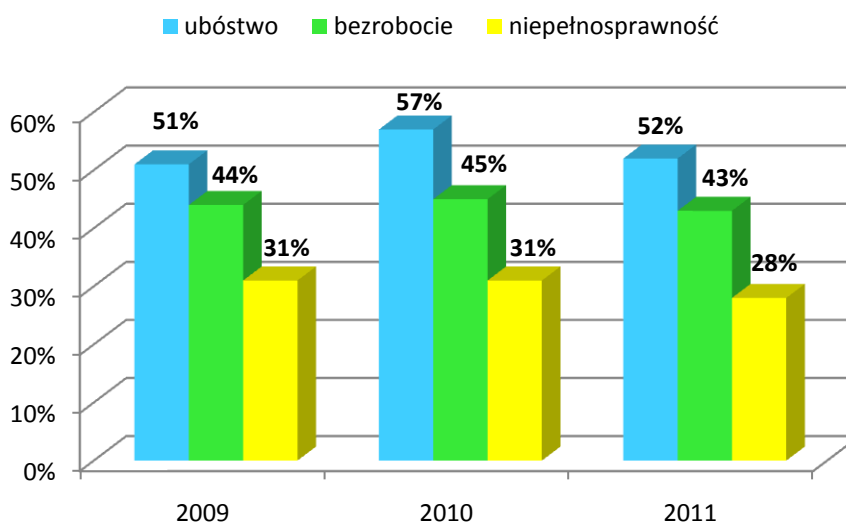
Źródło: Opracowanie własne

Ponadto, w regionie funkcjonują 3 mieszkania chronione przeznaczone dla osób z zaburzeniami psychicznymi prowadzone przez gminy: Stary Zamość, Krasnystaw, Tucznia. Ogółem w dysponują 53 miejscami. W roku 2011 w mieszkaniach chronionych przebywało 51 osób. W roku 2010 liczba miejsc była znacznie niższa – 20 i stad też z tej formy wsparcia skorzystało jedynie 14 osób. W 2009 funkcjonowały 2 mieszkania chronione dysponujące 16 miejscami. Przebywało w nich w tym okresie 14 osób.

- ✓ Działania na rzecz osób niepełnosprawnych realizowane przez ośrodki pomocy społecznej

Niepełnosprawność stanowi jeden z dominujących powodów korzystania z pomocy społecznej w województwie lubelskim. Według danych MPiPS w 2011 roku 81 637 rodzin skorzystało ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej, w tym 23 008 to rodziny osób niepełnosprawnych. Niepełnosprawność oprócz problemu ubóstwa i bezrobocia, należy do głównych powodów ubiegania się o pomoc w ośrodkach pomocy społecznej. W roku 2011 odsetek rodzin z problemem niepełnosprawności stanowił 28% ogółu rodzin objętych pomocą ops. W porównaniu z latami 2010 i 2009 odnotowano nieznaczny spadek - o 3 pnkt. proc. odsetka rodzin z niepełnosprawnością wśród ogółu rodzin korzystających z pomocy ośrodków. Jednakże, nadal skala zjawiska jest wysoka, a pomoc tym rodzinom wymaga dużego zaangażowania ze strony służb społecznych.

Wykres nr 2. Dominujące powody korzystania z pomocy ops w latach 2009-2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS -03

Osoby niepełnosprawne i ich rodziny mogą korzystać z zasiłków i usług w ramach zadań własnych i zleconych gminie na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004.

W myśl ustawy świadczeniem finansowym skierowanym przede wszystkim do osób niepełnosprawnych jest zasiłek stały. Zgodnie z art. 37 zasiłek stały przysługuje:

- pełnoletniej osobie samotnie niegospodarującej, niezdolnej do pracy⁷ z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego

⁷ Całkowita niezdolność do pracy – całkowita niezdolność do pracy w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych albo zaliczenie do I lub II grupy inwalidów lub legitymowanie się znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej lub społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

osoby samotnie gospodarującej,⁸

- pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.⁹

W roku 2011 zasiłek stały przyznano 9 264 osobom. Analizując dane z ostatnich trzech lat widoczny jest niewielki, lecz sukcesywny wzrost liczby świadczeniobiorców tej formy pomocy – w porównaniu z rokiem 2010 liczba świadczeniobiorców wzrosła o 31 osób, zaś z 2009 o 142 osoby. Konsekwencją wzrostu liczby osób korzystających z tej formy pomocy jest wzrost kwoty wydatkowanej na wypłatę świadczeń. W odniesieniu do roku 2010 kwota wypłaconych świadczeń wzrosła o 515 753 zł (to jest o 1,6%), natomiast do roku 2009 o 1 431 148 zł (to jest o 4,4%).

Tabela Nr 19. Pomoc w formie zasiłku stałego w latach 2009-2011

lata	Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie	Liczba świadczeń	Kwota świadczeń w zł	Średnia wysokość świadczenia w zł *
2009	9 122	89 963	31 021 397	345
2010	9 233	91 312	31 936 792	350
2011	9 264	92 064	32 452 545	352

*w analizowanych latach maksymalna wysokość zasiłku stałego wynosiła 444 zł, minimalna 30 zł.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS-03

Osoby niepełnosprawne korzystają również z innych form świadczeń pieniężnych i niepieniężnych między innymi: zasiłków okresowych, zasiłków celowych, dożywiania, pomocy rzeczowej, usług opiekuńczych i specjalistycznych, pracy socjalnej. Jednak, poza pomocą w formie zasiłku okresowego oraz usług opiekuńczych i specjalistycznych brak jest ogólnodostępnych dotyczących liczby osób niepełnosprawnych objętych tego rodzaju wsparciem.

Analizując dane dotyczące pomocy w formie zasiłku okresowego w latach 2009-2011 widoczne jest, że z roku na rok maleje liczba niepełnosprawnych, którym przyznano w/w świadczenie. W omawianym okresie liczba ta zmalała prawie o 30%. Zmalała także, choć nieznacznie – o 5% - średnia wysokość świadczenia.

Tabela Nr 20. Pomoc w formie zasiłku okresowego przyznana z powodu niepełnosprawności w latach 2009-2011

Lata	Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie	Liczba świadczeń	Kwota świadczeń w zł	Średnia wysokość świadczenia w zł
------	---	------------------	----------------------	-----------------------------------

⁸ Kryterium dochodowe dla osoby samotnej – 477 zł do 30.09.2012; 542 zł od 01.10.2012

⁹ Kryterium dochodowe na osobę w rodzinie – 351 zł do 30.09.2012; 456 zł od 01.10.2012

2009	2 554	11 019	2 577 166	234
2010	1 881	8 139	1 862 248	229
2011	1 805	8 131	1 793 751	221

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS-03

Zgodnie z art. 50 ustawy osobom, wymagającym pomocy innych, przysługuje pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym. Na przestrzeni ostatnich trzech lat widoczna jest stała tendencja spadkowa liczby osób korzystających z tych form pomocy. Liczba świadczeniobiorców usług opiekuńczych zmalała o 12%, zaś specjalistycznych o 18%.

Tabela Nr 21. Pomoc w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych w latach 2009-2011

lata	Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie		Liczba świadczeń*		Kwota świadczeń w zł		Średnia liczba świadczeń przypadająca na 1 osobę miesięcznie	
	opiek.	specj.	opiek.	specj.	opiek.	specj.	opiek.	specj.
2009	4 738	397	2 283 167	192 944	20 963 254	1 679 579	40	40
2010	4 377	350	2 091 461	158 946	19 236 315	1 448 069	40	38
2011	4 167	327	2 005 164	129 934	19 959 209	1 393 013	40	33

*świadczenie=1 h usług

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS-03

Osoby niepełnosprawne z zaburzeniami psychicznymi wymagające pomocy innych mogą skorzystać ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania. W roku 2011 z tej formy pomocy skorzystało 778 osób, to jest tyle samo co w roku 2010. W odniesieniu do roku 2009 liczba świadczeniobiorców wzrosła o 4% (27 osób). W roku 2011 na zapewnienie tej formy pomocy wydatkowano kwotę 5 115 638 zł, tj. o 662 563 zł mniej niż w roku 2010 (5 778 201 zł) oraz o 336 205 zł niż w roku 2009 (5 451 843 zł).

Należy wspomnieć, o znaczeniu pracy socjalnej w systemie wsparcia dla osób i rodzin z niepełnosprawnością. Ogólnie rzecz biorąc, praca socjalna są to działania

prowadzone przez pracowników socjalnych z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia, lub wzmocnienia ich aktywności życiowej, jak również ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb społeczności.¹⁰ Praca socjalna na rzecz osób niepełnosprawnych to przede wszystkim wszystkie działania mające na celu zapobieganie ich wykluczeniu społecznemu oraz integrację ze środowiskiem, między innymi takie jak: poradnictwo (prawne, psychologiczne, rodzinne), budowanie systemu wsparcia w środowisku lokalnym/sąsiedzkim.

- ✓ Działania na rzecz osób niepełnosprawnych realizowane przez powiatowe centra pomocy rodzinie

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie realizowały zadania z zakresu wsparcia osób niepełnosprawnych przede wszystkim wykorzystując środki PFRON przyznawane wg. algorytmu i w mniejszym stopniu pieniądze unijne. W roku 2011, tak jak w poprzednim powiaty zabezpieczały głównie potrzeby związane ze zdrowiem i codziennym funkcjonowaniem niepełnosprawnych mieszkańców. Analiza dotycząca realizacji zadań powiatu w 2011 roku wykazała, podobnie jak w poprzednich latach, w przypadku wszystkich zadań powiatu, istotną różnicę pomiędzy wnioskami rozpatrzonymi pozytywnie, a łączną liczbą wniosków. Złożono także mniej wniosków o dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się, technicznych oraz o dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych. Poprawiła się nieznacznie sytuacja dotycząca pozytywnie rozpatrzonych wniosków o dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, w przypadku których udało się zabezpieczyć 90,11 % zgłoszonych potrzeb. Znacznie gorzej wygląda sytuacja w przypadku uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych i likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych. Należy jednak odnotować w tym przypadku niewielką poprawę w stosunku do 2010 r. Negatywny wydzźwięk ma także mała liczba pozytywnie rozpatrzonych wniosków z zakresu sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych. Najprawdopodobniej wynika to z konieczności szukania obszarze oszczędności na zabezpieczenie innych potrzeb przedstawionych we wnioskach, w tym dotyczących bezpośrednio funkcjonowania osób niepełnosprawnych. Najwięcej wniosków pozytywnie rozpatrzonych dotyczyło dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze: 14 996 z 16 641 złożonych wniosków. Znacznie ograniczono dofinansowanie uczestnictwa w turnusach

¹⁰ Art. 45 §.1 ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku

rehabilitacyjnych, zwłaszcza w przypadku osób dorosłych: pozytywnie rozpatrzono 1 997 na 6 039 wniosków. Ograniczenia dotyczyły również dofinansowania likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się, technicznych: 1 146 wniosków pozytywnie rozpatrzonych na 2 772 złożonych. Znacznie mniej złożonych wniosków dotyczyło dofinansowania sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych (zadania, projekty realizowane głównie przez organizacje pozarządowe): pozytywnie rozpatrzono 179 spośród 360 złożonych wniosków.

Wszystkie powiaty posiadają strategie i programy działań na rzecz wyrównywania szans i integracji osób niepełnosprawnych. Programy te obejmują między innymi następujące zagadnienia:

- 1) wyrównywania szans życiowych osób niepełnosprawnych, poprzez zwiększenie dostępu do edukacji, pracy, usług i świadczeń,
- 2) wyrównywania poziomu usług socjalnych, medycznych i innych form wsparcia,
- 3) pomocy rodzinom z osobami niepełnosprawnymi,
- 4) stworzenia systemu kompleksowej rehabilitacji i aktywizacji osób niepełnosprawnych.

Działania wdrażane w oparciu o strategie i programy obejmują organizację otwartych konkursów na realizację zadań na rzecz osób niepełnosprawnych, realizację projektów systemowych współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Rok 2011 był kolejnym, w którym wdrażano projekty systemowe mające na celu integrację, aktywizację osób niepełnosprawnych, tworzenie systemu wsparcia, zacieśnianie i poprawę współpracy różnych instytucji na rzecz pomocy tym osobom. Z informacji przekazanych przez powiatowe centra pomocy rodzinie wynika, że kontynuują one i rozwijają projekty rozpoczęte w poprzednich latach. Mając coraz bogatsze doświadczenie i lepsze rozeznanie w potrzebach osób niepełnosprawnych, zgłaszanych zwłaszcza przez organizacje i instytucje pomocy społecznej, ukierunkowują swoje działania na zabezpieczenie najpilniejszych potrzeb środowiska ludzi niepełnosprawnych. Zabiegają przede wszystkim o środki na wdrożenie projektów aktywizujących.

Tabela nr 22. Zadania na rzecz osób niepełnosprawnych zrealizowane w 2011 przez powiatowe centra pomocy rodzinie

Lp.	Rodzaj zadania	
1.	Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	
	Liczba złożonych wniosków	16 641
	Liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	14 996
	Kwota wypłaconego dofinansowania (w zł)	7 486 649
2.	Dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych	
	Liczba złożonych wniosków	6 039
	Liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	1 997

	Kwota wypłaconego dofinansowania (w zł)	1 606 441
3.	Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się, technicznych	
	Liczba złożonych wniosków	2 772
	Liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	1 146
	Kwota wypłaconego dofinansowania (w zł)	3 017 187
4.	Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych	
	Liczba złożonych wniosków	360
	Liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	179
	Kwota wypłaconego dofinansowania (w zł)	338 091
5.	Warsztaty terapii zajęciowej	
	Liczba warsztatów zajęciowej	58
	Łączna liczba uczestników warsztatów	1 938

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pcp

- ✓ Działania na rzecz osób niepełnosprawnych realizowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Jak wspomniano na wstępie, jednostką z ramienia samorządu województwa identyfikującą, wyznaczającą, promującą i wspierającą kierunki działania na rzecz zabezpieczenia potrzeb osób niepełnosprawnych w obszarze rehabilitacji społecznej i zawodowej jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie. Działania są realizowane w następujących obszarach:.

- Dofinansowanie robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych.

W 2010 r. do ROPS złożono 12 wniosków o dofinansowanie robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych, z tego zrealizowano w 2011 r. sześć projektów dotyczących:

1. Powiatowego Centrum Sportu i Rekreacji przy Szkole Mistrzostwa Sportowego w Kraśniku,
2. Specjalnego Ośrodka Szkolno - Wychowawczego w Kozicach Dolnych,
3. Centrum Aktywizacji Społecznej Osób Niepełnosprawnych prowadzone przez Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym „Krok za Krokiem” w Zamościu,
4. Środowiskowego Domu Samopomocy Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Milejowie,
5. Zakładu Aktywności Zawodowej w Stoczku Łukowskim,
6. Specjalnego Ośrodka Szkolno - Wychowawczego w Załuczu.

Sejmik Województwa Lubelskiego przeznaczył na dofinansowanie robót budowlanych kwotę 2 212 021 zł. Umowy zawarte z poszczególnymi beneficjentami pozwoliły na wykorzystanie 91% środków przeznaczonych na to zadanie. Niepełne wykorzystanie środków przez trzech beneficjentów wynikało z oszczędności poczynionych w czasie procedur przetargowych. W 2011 r. złożono do ROPS 13 wniosków o dofinansowanie robót na rok przyszły. Realizacja projektów nastąpi w 2012 r. i jest uzależniona od wysokości środków PFRON na ten rok.

Tabela nr 23. Liczba obiektów służących rehabilitacji objętych dofinansowaniem robót budowlanych w latach 2009 - 2011

	2009	2010	2011
liczba obiektów	8	5	6
kwota dofinansowania	1 268 089	1 546 492	2 014 184
liczba osób korzystających z rehabilitacji w obiektach objętych dofinansowaniem	400	300	230

Źródło: Opracowanie własne

- Dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej

W 2011 r. w województwie lubelskim funkcjonowało 5 zakładów aktywności zawodowej zatrudniających łącznie 176 osób niepełnosprawnych. Województwo dofinansowuje działalność zakładów ze środków PFRON w kwocie 18 500 zł rocznie na jednego niepełnosprawnego pracownika. Łączna kwota środków PFRON przeznaczona na dofinansowanie zakładów w 2011 r. wyniosła 4 389 256 zł, w tym 1 161 006 zł stanowiły dodatkowe środki PFRON przyznane trzem zakładom, które wystąpiły o te środki w związku ze zmianą przepisów, która wykluczyła je z możliwości uzyskania dofinansowania w ramach Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji, powodując tym samym pogorszenie kondycji finansowej tych podmiotów. Ponadto trzy zakłady wystąpiły do województwa o dofinansowanie działalności z jego budżetu. Łączna kwota wsparcia wyniosła 178 011 zł. W 2011 roku nie utworzono żadnego nowego zakładu, chociaż potrzeby w tym zakresie są okresowo zgłaszane do ROPS.

Tabela Nr 24. Wykaz podmiotów, które otrzymały dofinansowanie do kosztów działalności zakładów aktywności zawodowej w 2011 roku.

Lp.	Nazwa Organizatora	Nazwa Zakładu	Liczba osób niepełnos. zatrudnionych w ZAZ	Przyznana kwota dofinansowania	Kwota dodatkowego dofinansowania	Łączna kwota przyznanych środków
ze środków PFRON						

1	Puławskie Stowarzyszenie Ochrony Zdrowia Psychicznego	ZAZ w Puławach, ul. Mickiewicza 2a, 24-100 Puławy	26	481 000,00	118 654,92	599 654,92
2	Powiat Łęczyński	ZAZ w Łęcznej, ul. Krasnystawska 52, 21-010 Łęczna	50	925 000,00	360 701,78	1 285 701,78
3	Gmina Stoczek Łukowski	ZAZ w Stoczku Łukowskim, ul. 1-go maja 12, 21-450 Stoczek Łukowski	35	638 250,00	287 326,65	925 576,65
4	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Tomaszowie Lubelskim	ZAZ w Przeorsku, Przeorsk 113, 22-600 Tomaszów Lubelski	31	555 000,00	174 322,65	729 322,65
5	Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym "Misericordia"	ZAZ w Lublinie, ul. Głuska 138 i ul. Głuska 145, 20-385 Lublin	34	629 000,00	220 000,00	849 000,00
Razem			176	3 228 250,00	1 161 006,00	4 389 256,00
ze środków Samorządu Województwa Lubelskiego - w ramach dotacji dla ZAZ						
1	Puławskie Stowarzyszenie Ochrony Zdrowia Psychicznego	ZAZ w Puławach, ul. Mickiewicza 2a, 24-100 Puławy		53 444,44		53 444,44
2	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Tomaszowie Lubelskim	ZAZ w Przeorsku, Przeorsk 113, 22-600 Tomaszów Lubelski		61 666,67		61 666,67
3	Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym "Misericordia"	ZAZ w Lublinie, ul. Głuska 138 i ul. Głuska 145, 20-385 Lublin		62 900,00		62 900,00
Razem				178 011,11		178 011,11
SUMA			176	3 406 261,11	1 161 006,00	4 567 267,11

Źródło: Opracowanie własne

- Opiniowanie wniosku o wpis do rejestru ośrodków przyjmujących grupy turnusów rehabilitacyjnych

Zgodnie z art. 35 ust. 1 pkt 9 ustawy ROPS przygotowuje opinie w sprawie ośrodków przyjmujących grupy turnusów rehabilitacyjnych finansowanych z PFRON, które wpisywane są do rejestru prowadzonego przez Wojewodę Lubelskiego. Wydanie opinii poprzedzone jest wizytacją prowadzoną przez pracowników Oddziału dotyczącą spełniania przez wnioskodawcę odpowiednich przepisów. W szczególności kontroli podlega dostępność obiektu dla osób niepełnosprawnych oraz poziom bezpieczeństwa i komfortu jakie zapewnia ośrodek.

W 2011 r. wydano opinie dotyczące następujących ośrodków:

1. Ośrodek Rekreacyjno - Wypoczynkowy „U Buzunów” w Krasnobrodzie - opinia pozytywna,
2. Sanatorium „Fortunat” w Nałęczowie - opinia pozytywna,

3. Sanatorium „Pawilon Angielski” w Nałęczowie - opinia pozytywna,
4. Ośrodek Szkoleniowo - Wypoczynkowy „Sosnowe Zacisze” w Suścu - opinia w części pozytywna, ośrodek niedostępny dla osób na wózkach inwalidzkich,
5. Ośrodek „Bankowy” w Okunince - opinia pozytywna.

Opinie wydawane są na okres trzech lat. Warunkiem wydania opinii pozytywnej było wypełnienie przez obiekt podlegający opiniowaniu standardów dotyczących warunków sanitarno - higienicznych, w tym w odniesieniu do ciągów komunikacyjnych, toalet, pokoiów mieszkalnych, możliwości zapewnienia dogodnych warunków pobytu i aktywnej rehabilitacji. Duże, zmodernizowane sanatoria wypełniają niezbędne wymagania. Większość mniejszych, niewyspecjalizowanych ośrodków ma trudności ze spełnieniem wymagań umożliwiających im uzyskanie wpisu. Trudności te wynikają zarówno m.in. z braku środków na inwestycje, bądź warunków lokalowych uniemożliwiających wprowadzenie zmian dostosowujących do wymaganych standardów (wiek obiektów, projektowanie i budowanie w okresie, kiedy obowiązywały mniej rygorystyczne przepisy, a do kwestii barier architektonicznych nie przywiązywano jeszcze odpowiedniej wagi).

- Współpraca z Wojewódzką Społeczną Radą ds. Osób Niepełnosprawnych.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie współpracuje z Wojewódzką Społeczną Radą ds. Osób Niepełnosprawnych poprzez kierowanie do Rady wniosków o zaopiniowane uchwał Zarządu i Sejmiku Województwa Lubelskiego, udział w jej posiedzeniach członków kierownictwa ROPS oraz poprzez organizację posiedzeń Rady obejmującą zapewnienie sali konferencyjnej i protokolanta.

W 2011 r. WSRON na wniosek ROPS opiniowała projekty uchwał Sejmiku Województwa Lubelskiego w sprawie określenia zadań samorządu województwa realizowanych ze środków PFRON. Zorganizowano także posiedzenie z udziałem członków Powiatowych Społecznych Rad ds. Osób Niepełnosprawnych w sprawie wykorzystywania przez powiaty środków przyznanych przez Fundusz na realizację ustawowych zadań powiaty w zakresie rehabilitacji osób niepełnosprawnych. W ubiegłym roku miały miejsce dwa uroczyste posiedzenia WSRdsON - jedno na zakończenie kadencji poprzedniej Rady, drugie, w trakcie którego Marszałek Województwa wręczył akty powołania członkom Rady nowej kadencji.

- Współpraca z organami administracji rządowej oraz powiatami i gminami

Współpraca z organami administracji rządowej oraz powiatami i gminami w realizacji zadań wynikających z ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych jest prowadzona we wszystkich obszarach działalności Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie. Przybierała różnorodne formy, m.in. organizacji lub współorganizacji szkoleń i konferencji, udzielania dofinansowania jednostkom samorządów powiatowych i gminnych w ramach realizowanych zadań.

- Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Akt wykonawczy w postaci rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie rodzajów zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zleczanych fundacjom i organizacjom pozarządowym (Dz. U z 2008 r. Nr 29, poz. 172) umożliwił Samorządowi Województwa Lubelskiego rozszerzenie współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych o udzielanie dotacji na zadania wykonywane przez te organizacje. Ponadto, w realizacji wszystkich zadań samorządu województwa, szczególny nacisk kładzie się na wsparcie organizacji pozarządowych, między innymi z uwagi na trudności z jakimi borykają się one w samodzielnym wykonaniu zadań inwestycyjnych, czy zdobyciu środków stanowiących wkład własny np. w zadaniach zleconych. W 2011 roku 2 organizacje pozarządowe skorzystały z dofinansowania w ramach robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji. Łączna kwota dofinansowania wyniosła 865 687 zł. Ponadto, 3 zakłady aktywności zawodowej prowadzone przez organizacje pozarządowe uzyskały dofinansowanie w ramach kosztów działania. Łączna kwota wsparcia ze środków PFRON wyniosła 2 117 976 zł, natomiast ze środków województwa 178 010 zł.

Organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie pomocy społecznej otrzymały z budżetu województwa dotacje na zadanie „Promocja inicjatyw środowiskowych na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych”. Pomoc finansową otrzymały 44 organizacje działające na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi, osób niewidomych i słabo widzących, dzieci z autyzmem, osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz niepełnosprawnych fizycznie. Dofinansowanie otrzymały także organizacje prowadzące ośrodki wsparcia dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dorosłych. Łączna kwota dofinansowania wyniosła 200 000 zł.

Na podstawie art. 36 ust. 2 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych samorząd województwa zlecał w 2011 r. organizacjom pozarządowym realizację ze środków PFRON zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej

i społecznej osób niepełnosprawnych. Sejmik Województwa Lubelskiego przeznaczył na realizację tego zadania kwotę 2 381 142 zł (440 000 w 2009 r., 600.000 w 2010 r.). W ramach 4 konkursów złożono 286 ofert. Podpisano 117 umów w trybie konkursowym i 1 w trybie pozakonkursowym. Łączna kwota dotacji w ramach podpisanych umów wyniosła 1 495 461 zł. Niepełne wykorzystanie środków przeznaczonych na wsparcie organizacji pozarządowych wynikało z ograniczonej możliwości wykorzystania drugiej transzy środków PFRON, zwłaszcza na zadania o charakterze ciągłym. Ponadto, w 2011 roku nastąpiła zmiana formalnych wymogów obowiązujących w odniesieniu do zadań zleczanych organizacjom pozarządowym (zmiana wzoru oferty, umowy i sprawozdania). Spowodowało to dużą liczbę uchybień w ofertach organizacji, wynikających głównie z niewiedzy bądź przeoczenia nowych wymagań. Uchybienia, o których mowa powyżej dyskwalifikowały organizacje w ubieganiu się o środki w ramach konkursów. Wychodząc naprzeciw potrzebom organizacji pozarządowych, zwłaszcza w świetle zmian przepisów dotyczących organizowania otwartych konkursów ofert, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie publikował na swojej stronie informacje dotyczące konkursów oraz organizował spotkania informacyjno - szkoleniowe dla organizacji.

- Opracowanie informacji dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej corocznie opracowuje, przygotowuje i przesyła Pełnomocnikowi Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych sprawozdanie z działalności Województwa Lubelskiego w zakresie rehabilitacji osób niepełnosprawnych zgodnie z art. 35 ust.1 pkt 3 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Sprawozdanie obejmuje dane własne ROPS, a także uzyskane od departamentów Urzędu Marszałkowskiego oraz wojewódzkich jednostek organizacyjnych. Dane dotyczące samorządu województwa odnoszą się do wydatkowania środków PFRON przez ROPS oraz zadań w sferze edukacji, kultury, sportu, ochrony zdrowia, rynku pracy, infrastruktury.

- ✓ Szkolenia i doradztwo podnoszące kwalifikacje pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej

W roku 2011 r. w ramach projektu systemowego ROPS pt. „Szkolenie i doradztwo podnoszące kwalifikacje pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej”, współfinansowanego ze środków EFS (Priorytet VII, Działanie 7.1, Poddziałanie 7.1.3 POKL) odbyły się następujące szkolenia:

- **Aktywizacja społeczno - zawodowa osób niepełnosprawnych** - cztery moduły szkoleniowe dla kadry kierowniczej i pracowników jednostek organizacyjnych pomocy

społecznej i organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy i integracji społecznej:

- **„Rola ŚDS w aktywizacja osób niepełnosprawnych”**, szkolenie 2 - dniowe dla 75 osób, kwota: 60 450,00 zł,
- **„Rola ŚDS w aktywizacji osób niepełnosprawnych”**, konferencja 1 - dniowa dla 300 osób kwota: 25 500,00 zł,
- **„Forum psychiatrii środowiskowej”** : terapia zajęciowa oraz aktywizacja zawodowa osób chorujących psychicznie: 2 - dniowe szkolenie dla 100 osób kwota: 64 521,00 zł,
- „Instruktor samoobsługi i wykonywania czynności dnia codziennego metodami bezwzrokowymi: zajęcia mające na celu uzyskanie przez uczestników umiejętności metodycznych pozwalających na prowadzenie zajęć z osobami z dysfunkcją wzroku”. Szkolenie 20 - dniowe dla 17 osób, kwota: 52 700,00 zł,
- **„Współpraca z „marzycielem”**: aspekty stosowania narzędzi pracy pracownika socjalnego wobec osób chorych psychicznie i ich rodzin. Szkolenie 2 - dniowe dla 103 osób, kwota: 83 534,00 zł.
- **Szkoła dla NGO** - cykl szkoleniowy skierowany do pracowników i przedstawicieli NGO:
 - **„Zarządzanie NGO”** - szkolenie dla kadry kierowniczej NGO dotyczące profesjonalizacji zarządzania organizacją pozarządową. Szkolenie 2 - dniowe dla 200 osób, kwota: 115 000,00 zł.
 - **Konwent NGO** - konwent dla organizacji działających w zakresie integracji społecznej. Spotkanie 3 - dniowe dla 100 osób, kwota: 54 112,00 zł.
 - **Wizyta studyjna** zorganizowana w Nasutowskim Przedsiębiorstwie Społecznym „Dom Nasutów” mająca na celu wymianę dobrych praktyk w działalności pomocy społecznej oraz możliwości ich wykorzystania na terenie województwa lubelskiego, w zakresie realizacji środowiskowych form/metod pracy socjalnej, funkcjonowania ekonomii społecznej, aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, funkcjonowaniu NGO. Wizyta 3 - dniowa dla 40 osób, kwota 10 000,00 zł.

Ogółem kwota wydatkowanego dofinansowania w latach 2007 - 2011 wyniosła 11 095 149,75 zł. Udział środków przeznaczonych na szkolenia i konferencje obejmujące problematykę osób niepełnosprawnych realizowane w latach 2007 - 2011 w stosunku

do ogólnej kwoty dofinansowania wydatkowanej na realizację projektu w ww. latach stanowił 24,68 %.

Tabela Nr 25. Szkolenia i konferencje współfinansowane ze środków unijnych w ramach projektu systemowego ROPS w latach 2007 - 2011

<i>Lata</i>	<i>Środki przeznaczone na realizację szkoleń i konferencji obejmujących problematykę osób niepełnosprawnych</i>	<i>Liczba osób przeszkolonych</i>
2008	427 040,00	525
2009	627 786,00	800
2010	1 218 128,70	2 113
2011	465 817,00	935
Razem:	2 738 771,70	4 405

Źródło: Opracowanie własne

IV. Wnioski i rekomendacje

1. Zjawisko niepełnosprawności jest problemem wieloaspektowym wymagającym interdyscyplinarnych zintegrowanych działań ze strony sektora publicznego, prywatnego i organizacji pozarządowych.
2. Lubelszczyzna wg szacunków GUS należy do regionów kraju o najwyższym udziale osób niepełnosprawnych w populacji (16,3%). Należy dodać, że istnieją luki informacyjne w zakresie szczegółowych danych dotyczących skali zjawiska, zwłaszcza w aspekcie określenia struktury osób niepełnosprawnych prawnie. Wynika to w głównej mierze z dualizmu systemu orzecznictwa w Polsce. Wskazane jest stworzenie jednolitego systemu umożliwiającego dokładne określenie zarówno skali jak i struktury zjawiska.
 - Jednostki odpowiedzialne za wdrożenie: GUS, ZUS/KRUS, Wojewódzkie i Powiatowe Zespoły ds. Orzekania o Niepełnosprawności.
3. Pomimo, że w roku 2011 wzrosła liczba zarejestrowanych ofert pracy dla osób bezrobotnych, nadal w zakresie aktywności zawodowej niepełnosprawnych występuje stagnacja – liczba oferowanych miejsc pracy jest nieadekwatna do potrzeb w tym zakresie, liczba zarejestrowanych osób niepełnosprawnych rośnie, sukcesywnie maleje liczba zakładów pracy chronionej i zatrudnionych w nich osób. Ponadto, pomimo zaobserwowanego wzrostu liczby pracodawców pobierających dofinansowanie do wynagrodzenia pracownika niepełnosprawnego w ramach Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji, spadła liczba pracowników na których pobierano dofinansowanie. W związku z powyższym konieczne jest podjęcie zintensyfikowanych działań na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, między innymi poprzez skuteczną promocję osób niepełnosprawnych wśród pracodawców na otwartym rynku pracy i tworzenie odpowiednich warunków zatrudnienia.
 - Jednostki odpowiedzialne za wdrożenie: instytucje rynku pracy (Wojewódzkie i Powiatowe Urzędy Pracy), Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, PEFRON, organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych.
4. Na terenie Lubelszczyzny funkcjonuje 5 Zakładów Aktywności Zawodowej, pomimo stałego wzrostu liczby osób niepełnosprawnych w nich zatrudnionych liczba placówek

od 2008 roku jest niezmienna. W związku z rosnącymi potrzebami w tym zakresie wskazane jest utworzenie nowych ZAZ-ów regionie.

Jednostki odpowiedzialne za wdrożenie: Samorząd Województwa Lubelskiego.

5. Niepokojące jest stale utrzymujące się ograniczenie środków PFRON przyznanych samorządom powiatowym w latach 2009 – 2011. W 2011 roku powiaty po raz kolejny zmuszone były do wybierania do realizacji jednych zadań kosztem innych, na które zabrakło środków. Nie ma możliwości zabezpieczenia wszystkich potrzeb zgłaszanych przez organizacje pozarządowe i osoby indywidualne. W dalszym ciągu zabezpieczone są przede wszystkim potrzeby zdrowotne, bytowe, natomiast na dalszy plan spychane są potrzeby o charakterze kulturalnym, społecznym, itp. Z informacji uzyskanych z samorządów powiatowych wynika, że utrzymuje się stan, w którym działalność prowadzona w zakresie rehabilitacji osób niepełnosprawnych obejmująca wsparciem bezpośrednio osoby niepełnosprawne, nie tylko nie będzie się rozwijała, ale wręcz nastąpi jej regres. Tego typu spiętrzające się trudności, stanowią istotny problem głównie w kontekście zmian w funkcjonowaniu PFRON, odroczonej na pewien czas, ale wydaje się, nieuniknionej. Zmiany w przepisach będą miały priorytetowe znaczenie dla przyznawania środków samorządom oraz przeznaczania na poszczególne programy. Powinny one stwarzać warunki do zapobiegania zjawiskom negatywnym, szybkiego reagowania na nie, a przede wszystkim sprawnej realizacji zadań.

Jednostki odpowiedzialne za wdrożenie: PEFRON, PCPR.

6. Sukcesywnie od lat wzrasta liczba studentów z niepełnosprawnością, między innymi dzięki dostosowaniu infrastruktury uczelni wyższych do ich potrzeb, umożliwienia indywidualnego nauczania, wsparcia finansowego. Wskazane jest kontynuacja działań na rzecz umożliwiania i ułatwiania nauki dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej na każdym poziomie kształcenia.
 - Jednostki odpowiedzialne za wdrożenie: jednostki systemu oświaty i szkolnictwa wyższego, jednostki samorządu prowadzące placówki edukacyjne.
7. Konieczne jest podejmowanie działań na rzecz umożliwienia pełnego uczestnictwa w życiu kulturalnym i społecznym osobom niepełnosprawnym poprzez między innymi likwidowanie barier architektonicznych w dostępie do obiektów kultury i użyteczności

publicznej, poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym, dostosowanie infrastruktury komunikacyjnej zwłaszcza na terenach wiejskich.

- Jednostki odpowiedzialne za wdrożenie: jednostki samorządu terytorialnego.

8. Wskazane jest promowanie i dofinansowywanie funkcjonowania organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

- Jednostki odpowiedzialne za wdrożenie: Samorząd Województwa Lubelskiego, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, lokalne samorządy terytorialne, media lokalne i regionalne.

9. Należy prowadzić intensywne działania promujące aktywność osób niepełnosprawnych, między innymi poprzez udzielanie im wsparcia finansowego, kampanie promocyjno-edukacyjne.

- Jednostki odpowiedzialne za wdrożenie: Samorząd Województwa Lubelskiego, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, instytucje pomocy społecznej, lokalne samorządy terytorialne, organizacje pozarządowe, media lokalne i regionalne.

Spis tabel i wykresów

Spis tabel

Tabela 1.	Częstość występowania niepełnosprawności.....	6
Tabela 2.	Liczba osób niepełnosprawnych wg. poszczególnych typów w Polsce w 2009 roku.....	7
Tabela 3.	Wysokość dotacji przyznanych przez Zarząd Województwa Lubelskiego na organizacje współzawodnictwa i sportu osób niepełnosprawnych w latach 2009-2011.....	14
Tabela 4.	Struktura placówek kształcenia specjalnego w roku szkolnym 2011/2012.....	16
Tabela 5.	Liczba placówek z oddziałami integracyjnym w latach szkolnych 2008/2009-2011/2012.....	17
Tabela 6.	Liczba uczniów w placówkach z oddziałami integracyjnymi w latach szkolnych 2008/2009-2011/2012.....	17
Tabela 7.	Liczba niepełnosprawnych studentów w latach 2009-2011.....	17
Tabela 8.	Liczba zakładów pracy chronionej i zatrudnionych w nich pracowników niepełnosprawnych.....	21
Tabela 9.	Liczba zakładów aktywności zawodowej i zatrudnionych w nich niepełnosprawnych pracowników.....	24
Tabela 10.	Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych.....	24
Tabela 11.	Liczba osób niepełnosprawnych poszukujących pracy.....	24
Tabela 12.	Liczba ofert pracy dla osób niepełnosprawnych.....	24
Tabela 13.	Liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze szkoleń i kursów zawodowych.....	24
Tabela 14.	Liczba i kategoria Wnioskodawców w ramach Priorytetu VI.....	25
Tabela 15.	Umowy podpisane w ramach Priorytetu VI.....	25
Tabela 16.	Liczba i kategoria Wnioskodawców w ramach Priorytetu VII.....	27
Tabela 17.	Umowy podpisane w ramach Priorytetu VII.....	27
Tabela 18.	Infrastruktura pomocy społecznej w latach 2009-2011.....	29
Tabela 19.	Pomoc w formie zasiłku stałego w latach 2009-2011.....	31
Tabela 20.	Pomoc w formie zasiłku okresowego przyznana z powodu niepełnosprawności w latach 2009-2011.....	31
Tabela 21.	Pomoc w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych w latach 2009-2011.....	32
Tabela 22.	Zadania na rzecz osób niepełnosprawnych zrealizowane w 2011 roku przez powiatowe centra pomocy rodzinie.....	34
Tabela 23.	Liczba obiektów służących rehabilitacji objętych dofinansowaniem robót budowlanych w latach 2009-2011.....	36
Tabela 24.	Wykaz podmiotów, które otrzymały dofinansowanie do kosztów działalności zakładów aktywności zawodowej w 2011 roku.....	36
Tabela 25.	Szkolenia i konferencje współfinansowane ze środków unijnych w ramach projektu systemowego ROPS w latach 2007-2011.....	42

Spis wykresów

Wykres 1.	Odsetek osób niepełnosprawnych w Polsce i na Lubelszczyźnie w 2009 r.....	7
Wykres 2.	Dominujące powody korzystania z pomocy ops w latach 2009-2011....	30